

NEJDEK

MUZEUM čp. 238 STAVEBNĚ HISTORICKÝ PRŮZKUM

duben - srpen 2018

zpracoval: Mgr. Lubomír Zeman,
spolupráce: PhDr. Jaroslav Fiala

ÚVOD

Nejdek (okr. Karlovy Vary), Muzeum - dům č.p. 238

Základní údaje o objektu

Objekt: Muzeum

umístění: náměstí Karla IV.

Č. p.: 238

Parc. č.: st.p.č. 121/1

Obec: Nejdek

Katastrální území: Nejdek [702625]

Okres: Karlovy Vary

Kraj: Karlovarský

Kulturní památka : rejstř.č. 41957/4-959

Katalogové číslo: 1000154091

Památkově chráněný od: 3. 5. 1958

typ: měšťanský dům

Vlastník: Město Nejdek, náměstí Karla IV., 362 21 Nejdek

Muzeum v Nejdku čp. 238 se nachází na náměstí Karla IV. v krušnohorském městě Nejdek. Nárožní dům v řadové zástavbě je zapsán v seznamu nemovitých kulturních památek pod rejstříkovým číslem 41957/4-959. Stavebně historický průzkum objektu byl zpracován na základě požadavku majitele objektu, Města Nejdek. Stavebně historický průzkum byl realizován jako standardní nedestruktivní průzkum podle schválené metodiky Národního památkového ústavu. Základní zaměření objektů vyhotovil Ing. Martin Volný z projekční kanceláře Projekt stav s.r.o Sokolov a doplnil zpracovatel stavebně historického průzkumu.

srpen 2018

Mgr. Lubomír Zeman
spolupráce: PhDr. Jaroslav Fiala

Stavebně historický průzkum a jeho doporučení jsou osobními názory jeho zpracovatelů a v žádném případě nemohou nahrazovat vyjádření orgánů památkové péče. Úpravy a přestavby památkově chráněných objektů areálu včetně projektu interiéru je nutné konzultovat přímo s orgány památkové péče.

© Dílo je duševním vlastnictvím jeho autorů ve smyslu platné právní úpravy. Je určeno pro potřeby zadavatele, Města Nejdek, a žádná jeho část nesmí být zveřejněna bez předchozího písemného souhlasu autorů. V dokumentu a jeho přílohách jsou použity materiály, které jsou chráněny patentovými a autorskými právy.

I. 1. HISTORICKÝ, ARCHIVNÍ PRŮZKUM

DĚJINY ZÁSTAVBY LOKALITY

Městečko Nejdek se nachází cca 15 km od Karlových Varů a rozkládá se na úpatí Krušných hor v horském údolí na řece Rolavě. Nejdek vznikl původně jako hornická osada v polovině 13. století, kde se těžil cín. Na ochranu hornické kolonie vyrostl hrad, z něhož se do současnosti zachovala čtyřhranná věž na nepravidelném lichoběžníkovém půdorysu a za ní sporé zbytky paláce v přitesané skále. Název města Nejdek je prý odvozen od německého "neue Decke" - podle nově pokryté střechy hradní věže. První písemný doklad o existenci Nejdku však pochází až z roku 1340. Prvním doloženým majitelem v letech 1300-1335 byl Konrád Plick. Jeho syn Petr Plick pak přijal roku 1340 Nejdek jako královské léno. Traduje se, že s dolováním cínu začali v okolí Nejdku horníci z Cornwallu, kteří museli z náboženských důvodů opustit svou zemi.¹ Prvotním způsobem získávání cínu bylo rýžování, propírání vodních toků, ražení šachet přišlo na řadu až po vyčerpání rýžovisek. Vytěženou rudu bylo třeba zpracovávat a tak začaly vznikat vedle dolů první stoupy a hutě. Roku 1410 byl Nejdek povýšen na hornické městečko.²

Základní osou městečka v horském údolí se stala významná dálková cesta z Lokte do Saska. Urbanistická struktura Nejdku byla dána především konfigurací terénu díky úzkému sevřenému údolí kolem řeky Rolavy. Náměstí se vytvořilo pouze rozšířením hlavní cesty v úseku od hradní ostrožny směrem k jihu. Pod hradem byl za řadovou zástavbou kolem cesty vybudován farní kostel sv. Martina, o němž je první zmínka již k roku 1354.

K rozvoji horního městečka dochází v průběhu 15. století za držby Šliků, kdy těžba železných rud nabývá svého vrcholu. V souvislosti s rozvojem těžby souvisí nejen četná výstavba hutí a hamrů na Nejdecku, ale také postupné rozrůstání městečka. Šlikové drželi nejdecké panství bezmála sto šedesát let, v rozmezí let 1446 - 1602. V roce 1602 přešlo nejdecké panství Štěpána Šlika na Fridricha Collonu z Felsu. Na přelomu 16. a 17. století byl na svahu řeky Rolavy (jihovýchodně od městečka) založen nový zámek, který nahradil

¹ Josef PILZ, Dějiny města Nejdku do roku 1923, Nejdek 2003 (1923). s. 17, 24-25.

² Karel KUČA, Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku IV. (Ml-Pan), Praha 2000, s. 290.

původní hrad stojící na ostrožně nad městem. Collonové pak drželi panství do roku 1632, kdy museli po vydání obnovené zřízení zemského panství opustit. Nejdek poté zakoupil Heřman Černín z Chudenic. Kolem roku 1650 započal hrabě Heřman Černín s přestavbou zámku, kterou dokončil jeho synovec Humprecht Černín asi roku 1653. Zámek byl znovu přestavěn v roce 1786 hrabětem Janem Nepomukem Hartigem.

Již v průběhu 17. století ale docházelo k postupnému úpadku dolování, když po násilné rekatolizaci odešlo mnoho obyvatel do sousedního Saska. Tento úpadek vedl ke vzniku rozličné domácí výroby a řemesel. Největšího rozvoje v této oblasti dosáhlo paličkování krajek. Roku 1680 zavedl Humprecht Černín z Chudenic v hamrech výrobu plechu, z níž později vznikly Nejdecké železářny.

Od druhé poloviny 17. století se datuje soustavný rozvoj města spojený s jeho dalším růstem. Podle mapových podkladů je zřejmé, že dochází nejen k zahušťování stávající zástavby, ale i k rozšiřování stávající údolní osy a k zástavbě svahů nad řekou. V 18. stol. byla zástavba městečka ještě z větší části hrázdná. V letech 1755 - 1756 byl zvětšen a barokizován starý farní kostel sv. Martina. Zásadní význam pro město mělo ale vybudování nové sídelní části v kotlině na levém břehu Rolavy. Mezi novým zámkem a mostem přes řeku vzniklo nové náměstí, po jehož severní straně byla později (1829-1835) vedena císařská silnice z Karlových Varů do Lipska. Město získávalo postupně klasicistní ráz. Klasicistně byl upraven v roce 1841 i samotný zámek. V roce 1857 byl zámek poškozen velkým požárem a tehdejší majitel Heinrich Kleist musel přistoupit k opravám. Stávající objekt byl ovšem ponechán a pouze upraven v romantizujícím duchu, nikoliv od základů znovu postaven, jak se doposud soudilo. Na Křížovém vrchu nad Nejdkem byla vybudována v letech 1851-1858 velkolepá křížová cesta, která neměla pro svou délku a nádhernou polohu v širokém okolí obdobu.

Důležitou událostí v oblasti řemesel a výroby se stalo založení nových nejdeckých železáren roku 1813, dnes závod Metalis. Závod byl neustále rozšiřován, k roku 1840 k němu patřila vysoká pec, dva železné hamry, válcovna plechu s cínovnou a strojírenské dílny, dále též železnorudé doly ve Vysoké Štole, cínové doly na Rotavě a Jelení i uhelné doly u Chodova a Počeren. Roku 1840 byla v Purschově mlýně mezi náměstím a říčkou Rolavou, zahájena výroba vlněné příze. Přádelna pak postupně zabrala celé údolí mezi

náměstím a novým zámek. Na konci 19. století se tak dosud malé městečko v odlehlých Krušných horách začíná měnit v průmyslové město se všemi přednostmi i zápory.

Na přelomu 19. a 20. století prožíval Nejdek nebývalý rozvoj. Velký dopad na rozmach města mělo železniční spojení. V roce 1881 byla vybudována železniční trať spojující Nejdek s Novou Rolí a Chodovem. Hlavním podnětem byla potřeba dopravního napojení chodovsko-božíčanské uhelné pánve a rychle rostoucích průmyslových závodů na centrální komunikaci v Podkrušnohoří, na Buštěhradskou dráhu (Praha – Karlovy Vary – Cheb). Trasa přes Nejdek byla prosazena především movitými nejdeckými továrníky, Pollakem a Tauschem, kteří chtěli docílit propojení přes Německo k severomořským přístavům. Do provozu byla trať dána v následujícím roce – pro nákladní dopravu 2. října 1881 a pro osobní dopravu 12. prosince 1881. Z hlavní trati vedlo velké množství vleček do jednotlivých průmyslových závodů i k uhelným a kaolínovým dolům. Po jejím zřízení byly v údolí Rolavy mezi Novou Rolí a Nejdkem postaveny četné pily a mlýny. V letech 1897-1899 byla pak trať napojena na dráhu z Karlových Varů do Potůčků a Johanngorgenstadtu v Německu. Svým směrlým vedením v horském terénu se značným převýšením se jí dostalo pojmenování Krušnohorský Semering.

Význam města tak na konci 19. století rychle rostl a stavební činnost zde nabrala velmi rychlé tempo. V roce 1889 provedl nový majitel zámku, baron Moritz von Königswarter, přestavbu ve formách vznosné neorenesance a v neorenesančním stylu byla upravena i původní barokní zahrada pod zámek. Zámecká zahrada byla ovšem v roce 1999 zlikvidována a odtěžena v souvislosti s výstavbou tovární haly na jejím místě. Pádnlým důkazem rozkvětu města na rozhraní 19. a 20. století byla ale zejména ta skutečnost, že za první desetiletí 20. století zde vyrostlo na 187 nových domů. Vedle výrazného nárůstu nové zástavby dochází i k zásadním přestavbám starších objektů, hlavně na náměstí, a to především ve stylu historismů a secese. Velmi známým projektujícím stavitelem byl v této době v Nejdku Anton Möckl, který zde vedl i svoji stavební firmu. Realizoval rovněž stavební zakázky v okolí Nejdku a dokonce i v Karlových Varech. Rozvojem přádelny došlo k masivnímu nárůstu nové zástavby v jihozápadní části města. V letech 1900-1903 vyrůstá v dnešní Husově ulici, naproti přádelně, dělnická kolonie s jednoduchými fasádami doplněnými pouze dekorativními

konstrukcemi štítů. Později se zdejší zástavba doplňuje tak mohutně, že kolonie závodních obytných domů zde vytvoří největší urbanistický komplex města. Zástavba postupně směřovala k severu, kde byl na pozemcích přádelny vybudován v roce 1904, na návrší nad Bernovským rybníkem, evangelický kostel. Je nápadný svým architektonickým řešením, vycházejícím z charakteristické podoby gotických kostelů severních oblastí Německa, Dolního Saska a Pomoří. Svou roli jistě sehrála ta skutečnost, že přispěvatelem na stavbu nového evangelického chrámu byl evangelický svaz v Brémách a prvním vikářem, který připravoval stavbu, byl Artur Claus z Braunschweigu.³ Zcela unikátní je ucelená secesní zástavba ulice Smetanovy, vytvářející svým slohovým zabarvením velmi zajímavý a cenný architektonický soubor, který spolu s nedalekými Kraslicemi, nemá v severozápadních Čechách, mimo lázeňských měst, obdoby. Nalezneme zde i oblíbené hrázdění, ať již plnohodnotné či iluzivní, charakteristické pro tzv. Heimatstil česko-německého pohraničí. Kromě vzniku nové čtvrti dochází také k výstavbě jednotlivých obytných domů a vil především podél silnice na Karlovy Vary, kolem železáren a jižním směrem od náměstí. Urbanisticky výrazným prvkem se staly dělnické kolonie u železáren a mezi náměstím a evangelickým kostelem, které byly řešené v jednotném stylu. Velmi aktivním zde byl nejdecký stavitel Ing. Hans Schlosser, který tu navrhl větší množství ladných vilových objektů. V roce 1908 se Nejdek stal také okresním městem.

Poslední výrazná výstavba nových objektů před válkou byla uskutečněna ve 30. a 40. letech 20. století, kdy bylo postaveno menší sídliště skládající se ze shodných bytových domů.

Po skončení druhé světové války a po odsunu obyvatel německé národnosti v roce 1946 probíhal složitý a velmi pomalý proces znovuosídlování pohraničí českým obyvatelstvem. Zájem o osídlení prázdných domů po odsunutých Němcích byl v horských oblastech malý. Opuštěné domy chátraly a byly v padesátých letech po stovkách demolovány. V období socialismu došlo k citelnému narušení urbanistické struktury zejména v horní části náměstí před farním kostelem sv. Martina, kde zmizela celá řada historických domů včele s budovou fary. Otevřel se zde tak velký prostor, který měl být

---

³ Josef PILZ, Dějiny města Nejdku do roku 1923, Nejdek 2003 (1923), s. 232-235.

zastavěn příčně situovaným obchodním domem. Hlavním cílem tohoto nového řešení mělo být zaclonění farního kostela, aby nebyl z pohledu z náměstí tolik dominantní. Vzhledem k tomu, že se před tím vybudoval obchodní dům na místě zbouraných domů, včetně staré radnice ve střední části náměstí, k záměru utlumit působení barokního kostela již nedošlo.

Přesto zůstalo město Nejdek nadále zajímavým a přitažlivým místem zejména pro svůj ucelený architektonický výraz architektury konce 19. a počátku 20. století. Právě pro tyto hodnoty bylo také v jeho centru v roce 1993 vyhlášeno ochranné pásmo nemovitých kulturních památek.

I. 2. DĚJINY OBJEKTU

Bohužel se k domu čp. 238 nedochovala vůbec žádná archivní dokumentace, ani stavební plány a ani žádný ikonografický materiál. Přesto, že se dům nacházel přímo v centru města, nedaleko od staré radnice i hlavních komunikačních tras, nebyl nikdy zachycen ani na vedutách, fotografiích, či starých pohledech. Měl smůlu v tom, že stál naproti kostelu sv. Martina a tak se většina fotografií obracela se svým aparátem na kostel a zády k našemu zmiňovanému domu. A tak nám zbývá pouze literatura a pozemkové knihy.

Podle karlovarského historika Stanislava Burachoviče pochází dům z doby kolem roku 1865. Býval v majetku staré nejdecké rodiny Ullmannů a před druhou světovou válkou patřil J. Stöcknerovi, který byl obchodníkem s potravinami.⁴

Franz Anton Ullmann (* 16. ledna 1800 Nejdek - † 1864 Jelení) byl šiftmistrem a posledním horním mistrem v Nejdku. Pocházel z rodiny hlavního horního inspektora a c.k. výběrčího desátků Kaspara Antona Ullmanna (1767-1853). Jeho dědeček byl vrchní mistr, inspektor a chemik Anton Jakob Ullmann (1732-1807). Franz Anton Ullmann se ve své funkci horního mistra v Nejdku snažil ve třicátých letech 19. století pomoci utlumenému těžebnímu průmyslu. V dopise ze dne 10. února 1841 oznámil c.k. Hornímu úřadu v Jáchymově, že se těžba cínu změnila a není již tak produktivní, jako předtím. Podle něj bylo jediným způsobem, jak udržet a zvýšit těžbu, zvýšit dovozní clo na levnější cín ze zahraničí. Navíc se snažil bojovat se zatápěním starých dolů a šachet. Vzhledem k nízkým výnosům a nízké ceně cínu bylo stále více rudných dolů opouštěno. Franz Ullmann viděl, že osud těžby byl u konce. Těžce zarmoucený zemřel v roce 1864.⁵ Jeho syn Johann Franz Ullmann se stal v Nejdku váženým továrníkem a obchodníkem s hedvábím a krajkářskými výrobky.⁶ Johann se svým bratrem Bernardem se věnovali krajkářskému řemeslu a založili zde i výnosnou firmu.⁷

⁴ Stanislav BURACHOVIČ, Památné domy, Umělecko-historické památky Nejdku. In: Nejdecký zpravodaj 1982, s. 11.

⁵ Josef PILZ, Dějiny města Nejdku do roku 1923, Nejdek 1923, s. 285.

⁶ Adressenbuch der vorzüglicheren Fabriken und Gewerbe in sämtlichen Kronländern Österreichs, Teil 2, Wien 1870, s. 625-626; Katalog der österreichischen Abtheilung, Wien 1876, s. 62.

⁷ Fabriken- und Manufacturen-Adreß-Lexicon von Teutschland und einigen angränzenden Ländern, Erster Theil, Weimar 1798, s. 244.

A zřejmě právě Franz Anton Ullmann, nebo jeho syn Johann Franz Ullmann, mohli námi sledovaný dům čp. 238 v Nejdku postavit a to podle poslední módy, v romantickém duchu raného historismu.

K domu čp. 238 ovšem patřil starý mlýn nazývaný panský. Jednalo se o mlýn o jednom kole na spodní vodu, které je nyní již odstraněné. Přestavěný byl asi kolem poloviny 19. století. Dnes slouží jako sklad. Původně patřil k panským technickým zařízením ve městě. V době velké slávy těžby cínu mohl sloužit k provozním účelům zpracování vytěžené rudy. Díky tomu se tak mohl dostat do majetku horního mistra v Nejdku, Franze Antona Ullmanna.

Podle pozemkové knihy domu čp. 238,⁸ k domu patřily ještě v roce 1925 tyto služebnosti:

<u>Číslo katastrální</u>		<u>Označení parcely</u>
1	121/1	stavební parcela dům č. 238
2	121/2	stavební parcela dvůr
3	379	stavební parcela stáj
4	190	louka
5	191	zahrada
6	2059	pastvina
7	2060	pole
8	2061	pastvina
9	3250	potok, louka
10	3251	potok, louka
11	3295, 3289	pastvina
12	3206, 3290	mlýnský příkop

Na základě kupní smlouvy ze dne 6. dubna 1849 byla zaznamenána pro tehdejšího majitele obytného domu č. 238 v Nejdku služebnost pěší stezky od mlýnice k mlýnskému jezu a právo, že na mlýnské louce na obou březích nebude postavena žádná budova a

---

⁸ Výpis z pozemkových knih Nejdek čp. 238, Katastrální úřad pro Karlovarský kraj.

každá stavba musí být vzdálena 4 sáhy od proudu tak, aby nedošlo k zastavění obou mlýnských oken. U reality č. 237 jako služebnostním statku se zaznamenalo rozhodnutí, že u obytného domu panského mlýna tato podmínka neplatí a rozhoduje o tom majitel domu č. 237. Co se týče místa, uličky mezi domy č. 237 a 238, zůstalo majetkem domu č. 237 a jeho majitel mohl toto místo používat a zastavět od rohu domu č. 237 až k rohu budovy panského mlýna.

Na základě kupní smlouvy z 2. března 1862 a 26. června 1860 se vlastnické právo na dům čp. 238 zapsalo z poloviny na Norberta Ullmanna a Kláru Ullmann. Právo prodeje domu se zaznamenává pro majitele panství Nejde.

Na základě listiny okresního soudu v Nejděku z 26. ledna 1879 se pro tehdejšího majitele panského mlýna č. 238 a vedlejších budov a louky 86, 89, 96, 439 jako hlavního statku, vymezilo 2. května 1879 právo užívání s tím, že majitel domu č. 237, včetně zahrady 88 a 49, je povinen v budoucnosti nestavět v prostoru dva sáhy od mlýna rovnoběžné se zdí mlýnské budovy, podle odstavce IV listiny o narovnání z 26. ledna 1879. Ale to se podle odstavce IV téže listiny omezuje tím, že současný majitel obytného domu č. 237 v Nejděku včetně zahrady 88 a 49 je oprávněn provést přístavbu k domu č. 237 nebo postavit vedlejší budovu k obytnému domu č. 238, a to na odvrácené straně tohoto domu v délce 9-10 metrů od rohu domu č. 238 obráceného k náměstí, podle skici na plánu uvnitř této plochy a v celé výšce domu č. 238, a zejména zastavěti okna nacházející se uvnitř této plochy.

Dne 4. ledna 1884 se na základě listiny o narovnání z 20. ledna 1879 vymazala služebnost pěší stezky od mlýnice k vodnímu náhonu pro tehdejšího majitele obytného domu č. 238 v Nejděku.

Dne 2. září 1894 se na základě prohlášení z 1. února 1894 služebnost mlýnského příkopu příslušného k panskému mlýnu skrze parcelu 380 v Nejděku zaznamenala podle stanovení pro tehdejšího majitele panského mlýna č. 238 v Nejděku na stavební parcele 390.

K roku 1904 bylo zaznamenáno jako služebnost postavení sloupku pro bránu vrat domu č. 239. Dne 18. března 1904 se zaznamenala služebnost tehdejšího majitele reality č. 238 v Nejdku pro zřízení brány k domu č. 239.

Dne 25. června 1904 se na základě notářského spisu z 21. dubna 1904, zapsalo vlastnické právo z poloviny na Leo Ullmanna a Franzisku Ullmann.

Dne 6. července 1910 se na základě odevzdací listiny z 20. dubna 1910 stala vlastníkem domu č. 238 Franziska Ullmann.

Dne 10. srpna 1910 se na základě prohlášení z 12. dubna 1910 pozemkové parcely odepšané v seznamu č. 3294/2 a 3294/3 připisují a sjednocují se stavební parcelou 121/3. 12. srpna 1910 se sjednocují parcela zahrady 191 se stavební parcelou 121/3.

Teprve 4. listopadu 1915 se zrušil záznam prodejního práva domu pro panský velkostatek.

Dne 31. března 1925 se na základě kupní smlouvy z 26. března 1925 zapsalo vlastnické právo z poloviny na Waltera Kronbergera a na Idu Kronberger. V roce 1927 se na vedlejší parcele postavil nový dům č. 825.

Dne 5. května 1938 se zapsalo vlastnické právo na dům čp. 238 Johannovi Stöcknerovi. Dne 8. února 1940 došlo na základě kupní smlouvy potažmo smlouvy o odstoupení z 24. července 1939 k zapsání vlastnického práva na dům čp. 238 pro Josefa Bergnanna.

Po konfiskaci v roce 1945 se v roce 1950 zapsaly na základě rozhodnutí Osidlovacího úřadu a Fondu národní obnovy k domu čp. 238 st. p. č. 121/1, 121/3 nádvoří, č. 379 stáje, p. p. č. 190 louka, 3250 pole - louka a 3296 mlýnská stoka. Vlastnické právo se 8. února 1950 připsalo pro Hospodářské družstvo skladištní a výrobní v Karlových Varech. Dne 30. září 1954 se majitelem domu stal podle vyhlášky ministerstva výkupu z 19. prosince 1952 Československý stát a provozovatelem Krajský výkupní podnik, národní podnik Karlovy Vary. Po reorganizaci státní správy se v červenci 1960 stal majitelem domu Západočeský výkupní podnik Plzeň a v prosinci 1960 Zemědělský nákupní a

zásobovací podnik, národní podnik Plzeň. V 60. letech 20. století pak byly přízemní prostory domu upraveny pro zdravotnické účely, byla zde ordinace obvodního lékaře. Přičemž dům byl již od roku 1958 prohlášen za kulturní památku.

V letech 1976-1977 prošel dům poměrně razantní přestavbou a bylo zde otevřeno Muzeum dělnického hnutí. Po listopadové revoluci roku 1989 se expozice přebudovala na národopisně orientovanou stálou expozici ze sbírek Karlovarského muzea. Expozice nabízela přehled o dějinách města, představovala sbírky lidového umění, keramiky, cínu, podmalby na skle, krajkářské výrobky či malovaný nábytek ve formě ukázky krušnohorské jizby, historii místního průmyslu – slévárny a zpracování vlny. V přízemí budovy se pořádaly krátkodobé výstavy.

V roce 2016 převedl Karlovarský kraj Národopisné muzeum v Nejdku, které bylo do té doby jednou ze čtyř poboček Muzea Karlovy Vary, do majetku Města Nejdek. Dům samotný byl v majetku města, které projevilo zájem samo zajišťovat i muzejní expozici. Město Nejdek plánuje muzeum v domě i nadále zachovat a po nezbytných opravách rozšířit jeho expozici a zřídit zde i informační centrum.

PRAMENY, PLÁNY, LITERATURA

Prameny:

Státní ústřední archiv Praha

Státní okresní archiv Karlovy Vary

Stavební archiv MÚ Nejdek

Kronika města a Muzeum Nejdek

Plány:

Stavební archiv MÚ Nejdek

Ikonografie:

Státní okresní archiv Karlovy Vary

Sbírka historických pohlednic.

Literatura:

AGRICOLA, Jiří 1933: Dvanáct knih o hornictví a hutnictví. Praha.

ANDRŠ, Pavel – MICHÁLEK, Milan – PÁNEK, Zdeněk: Takový byl Nejdek,
Nejdek 2005

BURACHOVIČ Stanislav - WIESER Stanislav: Železnici Porolavím a přes Krušné hory:
100 výletních tras pěšky, na kole, na lyžích: průvodce, Nejdek 1998

Industriální topografie Karlovarský kraj, Praha 2011, s. 132-135.

KAFKA, Jan (ed.): Rudné a uranové hornictví České republiky. Ostrava 2003.

kol. autorů: Technické památky v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II., Praha 2002

KOŘAN, J. - ŽABERA K.: Přehledné dějiny československého hornictví I. Praha:
Nakladatelství Československé akademie věd, 1955, 214 s.

KRATZSCH, Klaus: Bergstädte des Erzgebirges. Städtebau und Kunst zur Zeit der
Reformation. Mnichov 1972.

KUČA, Karel – ZEMAN, Lubomír: Památky Karlovarského kraje. Koncepce památkové
péče v karlovarském Kraji. Karlovy Vary 2006.

KUČA, Karel: Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku II. Praha 1997.

MAJER, Jiří: Rudné hornictví v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Praha 2004, 256 s.

Ottovy Čechy. Krušné hory – Poohří. Praha 1896, s. 178-186.

PELANT, Jan: Města a městečka Západočeského kraje, Plzeň 1988

-
- PILZ, Josef: Dějiny města Nejdku do roku 1923, repr. Nejdek 2003
- SCHALLER, Jaroslaus: Topographie des Königreichs Böhmen, Teil II. Ellbogener Kreis. Prag 1785, s. 81-92.
- SOMMER, Johann Gotfried: Königreich Böhmen. Statistisch – topographisch Dargestellt 15, Elbogener Kreis, Prag 1847, s. 106-120.
- STURM, Heribert: Der erzgebirgische Bergbau im 16. Jahrhundert, in: Probleme der böhmischen Geschichte, München 1964, s. 31.
- STURM, Heribert: Skizzen zur Geschichte des Obererzgebirges im 16. Jahrhundert, in: Forschungen zur Geschichte und Landeskunde der Sudetenländer, Band 5, Stuttgart 1965.
- ZEMAN, Lubomír: Objekty s hrázděnou konstrukcí saského typu v západním Krušnohoří, in: Historický sborník Karlovarska 10, K. Vary 2004, s. 42 – 61
- ZEMAN, Lubomír: Zástavba a urbanismus krušnohorských horních měst, in: Sborník Muzea Karlovarského kraje 18/2010
- ZEMAN, Lubomír (ed.): Průvodce po významných hornických památkách západního Krušnohoří, Karlovy Vary 2010

I. 3. POPIS OBJEKTU

Exteriér

Dům čp. 238 je zasazen do souvislé řadové zástavby východní fronty podél náměstí Karla IV. Díky tomu, že z jižní strany je ponechán prostup kolem domu k zadní, poněkud předstupující budově původního panského mlýna, je dům nárožní, zastřešený sedlovou, z jižní strany zvalbenou střechou. Obsahuje dvě nadzemní podlaží, sklep a částečně zobytněné podkroví. Konstrukce objektu jsou zděné, cihelné.

Průčelí směřující na náměstí, severozápadní, je vstupní a čtyřosé. Boční průčelí jižní je šestiosé, s krajním vyděleným vstupem do suterénu. Fasáda je hladká, v přízemí je členěna horizontální rustikou s naznačenými záklenky nad okny. Okenní otvory v přízemí i patře jsou ukončeny segmentovým obloukem. Pod okny v bočním průčelí jsou do parapetních polí zasazeny dekorativní balustry (kuželky), které byly zhotoveny z pálené cihly - terakoty. Přízemí od patra odděluje profilovaná kordonová římsa. Okna v 1. patře jsou obdélná, zakončená segmentem a doplněná podobně profilovanými štukovými šambránami, jako okna v přízemí. V parapetních výplních jsou zasazeny sdružené gotizující kružbové motivy. Nad okna byly ve středu osazeny ještě ploché rozviliny s palmetami. Okenní výplně jsou špaletové, čtyřkřídle, vnější křídla se otevírají ven a vnitřní křídla dovnitř. Členěné jsou na 2 x 3 tabulky. V patře se v lici fasády dochovaly původní výplně s ručně foukanými či taženými skly (s nepravidelnou strukturou).⁹ Půdní prostor s nadezdívkou je prosvětlen obdélnými sdruženými okénky rámovanými profilovanými šambránami, v nichž jsou zasazeny plechové rozvilinové kryty. Profilovaná korunní římsa je vynášena výraznými konzolkami. Střecha je kryta šedými eternitovými šablonami. Vstup do objektu je situován v druhé ose zleva (severu) a opatřen profilovaným portálem, s profilací vycházející z profilace okenních otvorů. Dveře dřevěné, dvoukřídle, výplňové, jsou novodobé.

V hloubi parcely je ke dvornímu traktu sekundárně připojen dvoupatrový přístavek o dvou okenních osách, zastřešený nízkou pultovou stříškou. Fasáda je hladce omítaná, mezi patry jsou kordonové římsy vytažené v barvě, korunní římsa profilovaná. Při boku muzea se ve dvoře nachází žulová nádoba, nádrž na vodu a naproti ní žulové odrazníky kol bývalého vjezdu do panského mlýna, který se nachází v zadní části parcely.

⁹ Okenní výplně jsou popsány v samostatné restaurátorské dokumentaci, Pasportu oken, dveří, zábradlí a schodišť, zpracovala TERRIGENA Art s.r.o., Mgr. Marcel Hron a BcA. Aleš Šustr, DiS, březen 2018.

Interiér

Přízemí (1. NP)

Vnitřní dispozice domu je dvojtraktová, původně se ovšem jednalo o podélný dvojtrakt a hloubkový trojtrakt. Přímo za vstupem do domu je vydělena drobná a úzká chodbička, směřující podél severní boční zdi do hloubky dispozice, kde je v zadním traktu umístěna pokladna a zázemí. Nášlapnou vrstvu podlahy tvoří novodobá dlažba.

Z prostoru u pokladny se pak krátkou chodbičkou, směřující k jižnímu průčelí, vchází do velké výstavní prostory. Vstupní dveře jsou obdélné, dvoukřídlé, novodobé, zasazené do ocelových zárubní. Stěny, příčky vydělující chodbičku jsou novodobé, hladké, opatřené bílým nátěrem. Stropy rovné s bílým nátěrem. V polovině vstupní chodby zůstal pod stropem průvlak po původní dělicí, traktové zdi. Podobně prochází průvlak i výstavní prostorou. Uprostřed se nachází masivní obdélný, na celou výšku místnosti postavený kvádr. Jedná se o příčky, kterými se obestavěl ze všech stran původní komín, situovaný původně na koso. Nášlapné vrstvy podlahy tvoří linoleum a koberec.

Výplně oken jsou dřevěné špaletové, vnitřní otevírané dovnitř, vnější otevírané ven. V jižním průčelí jsou nepochybně starší, než v severozápadním průčelí do náměstí. Okna jsou čtyřkřídlá, otevíraná a uzavíraná na knopku (úchopku) a oboustranně rozevřená obrtlíky. Zavěšená jsou na zapuštěné závěsy s žaludovým ukončením. Jednotlivé rámy křídel jsou v rozích zpevňované rohovníky s odskočeným půlkruhovým ukončením. Vnější okna jsou zřetelně sekundárně přidaná, otevíraná jsou na masivnější obrtlíky. Rámy křídel jsou jemně profilované, poutec je ale plochý bez profilace. Okna na severozápadní straně směřem do náměstí, ve výstavní hale i v chodbě, jsou sice rovněž špaletová obdobného členění, ale nemají profilaci křídel, jsou uzavíraná na novodobé obrtlíky a zavěšená na hladké zaoblené závěsy. Vnější okno na chodbě v jižním průčelí obsahuje tzv. vídeňské kování, uzavírání okna s kyvnou kličkou na otočné tyči (españoleta).

Prostor pokladny je plochostropý s novodobou příčkou vydělující ho od zbylé větší prostory zadního traktu. Přístup je veden novodobými dvoukřídlými hladkými dveřmi v ocelových zárubních. Dále je vydělena drobná předsíňka, z které je přístup do pokladny, WC a zadní místnosti, do které se vstupuje po třech stupních obložených linoleem. Původně se zde nacházela kuchyň s komínem, který byl ale při úpravách v roce 1977

odbourán. Všechny prostory jsou zde plochostropé, omítnuté a opatřené bílým nátěrem. Dveře jsou novodobé v ocelových zárubních. Nášlapnou vrstvu podlahy tvoří novodobá dlažba.

V jižní části zadního, východního traktu, je situováno schodiště do prvního patra. Schodiště je trojramenné, kolem střední vřetenové zdi s dvěma mezipodestami. Schodišťové stupně kamenné s jemnou profilací a úchyty pro koberce. Vřetenová zeď je tvořena dvojicí pilířů, mezi něž je osazeno na spodním rameni velké dvoukřídlé okno a na horním rameni litinové zábradlí.

Suterén (1. PP)

Vstup do sklepa je veden z bočního jižního průčelí, v poslední okenní ose. Vstupní otvor je úzký, na výšku ostatních oken v průčelí, ukončený segmentem, bez architektonizování. Otvor je zřetelně druhotně upravený, vstupní dveře jsou obdélné, novodobé, zavěšené na ocelových zárubních. Zbylý otvor nad vstupními dveřmi je vyplněn novodobými luxfery.

Přímo za vstupem se nachází drobná vstupní chodbička zaklenutá plackou. Dále se vstupuje do vyděleného prostoru s přímým jednoramenným schodištěm zaklenutého pruskou klenbou a vpravo do prostoru pod vnitřním schodištěm do patra, zaklenutým valenou klenbou, který byl novodobě upraven jako WC s vydělenou koupelnou. Schodišťové stupně jsou kamenné, opatřené betonovou stěrkou.

Drobnou plochostropou chodbičkou je možno vstoupit do dvou suterénních prostorů, které se zrcadlově skládají ze dvou sklípků. Dveře jsou obdélné, novodobé. Prostupy mezi jednotlivými sklípkami mají obdélné otvory se segmentovým záklenkem. Přední sklípky jsou zaklenuté valenými klenbami do traverz, zadní sklípky (u náměstí) jsou klenuté valenými klenbami. Zdivo cihlové, nášlapné vrstvy podlahy tvoří cihlová dlažba s cementovým potěrem. Jižní sklípek obsahuje v obvodové zdi směrem na náměstí obdélnou niku a větrací otvor, severní sklípek pouze větrací otvor druhotně upravený. Sklepní okna v bočním jižním průčelí mají široký parapet vyzděný z cihel, sloužící původně pro shoz materiálu.

První patro (2NP)

Schodištěm v zadním východním traktu se vstupuje na mezipodestě do přístavku na lichoběžníkovém půdorysu, který byl k hlavní budově připojen druhotně. Vstup je obdélný s novodobými dveřmi zavěšenými do ocelových zárubní. Okenní otvor ze schodiště byl vyplněn novodobými luxfery. Vnitřní prostor přístavku je nyní otevřen až do druhého patra, původní strop mezi prvním a druhým patrem byl vybourán. Směrem jižním a západním jsou situována okna vždy v jedné okenní ose. Okenní otvory jsou obdélné, v interiéru s jemným segmentovým záklenkem. Okenní výplně jsou dřevěné dvoukřídlé, členěné 2 x na 3 tabule. Vnitřní jsou uzavírané na ploché obrtlíky s kuličkou, vnější na jednoduché mosazné kličky. Zavěšené jsou na zapuštěné závěsy s kuličkou. Okno ve druhém patře směřující k západní uličce má vnitřní výplň uzavíratelnou na kyvnou kliku (españoletu).

Do prvního patra hlavní budovy se ze schodiště vstupuje novodobými dveřmi, zasazenými do horního pilíře schodišťové podesty. Dispozice prvního patra tvoří velký výstavní sál v předním traktu u náměstí a zadní, dvorní trakt vedle schodiště. V předním traktu zůstaly částečně zachovány původní traktové zdi, členící dříve prostor na čtyři místnosti. Centrálně byl umístěn komín, otočený na koso, aby do něj mohla být zaústěna kamna ze všech čtyř pokojů. Prostory jsou zde plohostropé, zdi i příčky omítané a opatřené bílým nátěrem. Náslapnou vrstvu tvoří koberec.

Výplně oken jsou dřevěné špaletové, segmentové a čtyřkřídlé, vnitřní otevírané dovnitř, vnější otevírané ven. Vnitřní jsou zřejmě starší, než vnější. Vnitřní okna jsou uzavíraná na knopku a oboustranně rozevřená obrtlíky. Zavěšená jsou na zapuštěné závěsy s žaludovým ukončením. Vnější okna jsou zřejmě sekundárně přidaná, uzavíraná jsou na kyvnou kliku na otočné tyči (españoleta). Zasklení vnějších křídel směřujících na náměstí i v první boční, jižní ose, je provedeno pomocí ručně taženého skla s nepravidelným - vypouklým povrchem. Rámy křídel jsou jemně profilované, poutec je ale plochý bez profilace. Vnější okna jižního průčelí jsou uzavíraná na masivnější projmuté obrtlíky. Okna severního průčelí mají españoletu na vnitřních křídlech zavěšených na závěsech s kuličkovým ukončením, a vnější okna jsou již novodobá.

Zadní dvorní trakt tvoří jedna místnost, kde bývala původně horní kuchyň. Po odbouraném komínu v roce 1977 zbyl na stropě pouze zřetelný otisk jeho konstrukce. Místnost je plochostropá, na podlaze je položen koberec. Okna jsou stejného provedení jako ostatní okna severního průčelí, vnitřní okna mají españoletu na závěsech s kuličkovým ukončením, vnější okna jsou již novodobá.

Podkroví (3. NP)

Do podkroví vede další rameno vnitřního schodiště v zadním dvorním, jihovýchodním traktu. Schodišťové stupně jsou opět kamenné s profilací, opatřené šedým olejovým nátěrem. Zábradlí ve vřetenové zdi je stejné, litinové, jako na spodní části schodiště do patra. Samotný vstup do podkroví uzavírají mohutné železné protipožární dveře, které jsou dvoukřídlé, ukončené segmentově. Zpevněné jsou obvodovým rámem, železnými svlaky a křížovým přeložením ve středu propojené nýtováním, zavěšené jsou na mohutné jednoduché háky. Zachoval se zde i uzavřený krabicový zámek. Dveře jsou opatřeny světle béžovým nátěrem. Schodiště se dále zalamuje s dvěma mezipodestami.

Podkroví tvoří otevřený prostor s vydělenými skladovacími komorami v předním, západním traktu a obytnou komorou v zadním, dvorním traktu. Krov je vaznicové soustavy se zděnou půdní nadezdívkou a dvěma stojatými stolicemi, u nadezdívky kratší sloupky. Sloupky jsou opatřeny pásky a doplněny šikmými vzpěrami. Dřevo bylo již částečně opracováno na katru (rozříznutím) a ručně dotesáváno. Konstrukce propojovaná dřevěnými kolíky. Na krokách bylo položeno vrchní bednění. Náslapnou vrstvu tvoří široká prkna, opatřená stejně jako krovová konstrukce včetně bednění šedým nátěrem. V centrální pozici předního traktu se zachoval mohutný, na koso postavený komín zděný z cihel. Druhotně byly vestavěny dřevěné rámové konstrukce s bedněním, které vydělovaly jednotlivé skladovací komory. Ve středním traktu u komína byly do této konstrukce zřetelně sekundárně vloženy starší dřevěné jednokřídlé dveře, které jsou obdélné, výplňové se spodními plnými kazetami a prosklenými horními poli s úchopky, uzavíranými na obrtlíky. Zavěšení dveří bylo otočeno, zachován původní štítek kliky a zámku kruhového a dole zašpičatělého tvaru. Prostor osvětlovala a provětrávala sdružená čtvercová okénka, opatřená plechovými kryty prosekávanými do tvaru čtyř rozvilin se středním křížem. Z vnitřní strany byly podle potřeby osazovány i kovové okenice s liliovitými závěsy,

zavěšované na háky a uzavírané na obrtlíky. Směrem severním byl sekundárně vysazen drobný vikýřek s obdélným dvoukřídlým okénkem členěným na kříž, uzavíraným na ploché obrtlíky.

V prostoru půdy jsou složeny a uloženy různé okenní výplně i původní kovové okenice půdních okének a kovový kryt topeniště kamen s květinovým dekorem (viz soupis hodnotných detailů a prvků). Již unikátně dochovaným prvkem technické výbavy je elektrifikace půdního prostoru, po níž se zachovaly pozůstatky původního rozvodu elektrického proudu vedené ve dvou řadách po porcelánových izolátorech. Dnes je tento relikv technického rozvoje, vedený navíc do půdních prostorů, již značně unikátním dokladem vědecko-technického rozmachu maloměsta v severozápadním pohraničí Čech.

Zadní, dvorní obytná komora má obvodové stěny omítané s výmalbou válečkem. Strop rákosový omítaný, podlaha prkenná. U vstupu se nachází v podlaze i ve stropu otisk odbouraného druhého komína.

I. 4. DENDROCHRONOLOGICKÁ ANALÝZA

objednal	Lubomír Zeman	kraj / okres	Karlovarský /	nadmořská výška	
adresa		obec	Nejdek	zeměpisná šířka	
telefon		ulice (orientační číslo)	náměstí Karla IV.	zeměpisná délka	
e-mail		číslo popisné	čp. 238	zpracoval	Kyncl T.
datum odběru	8. 6. 2018	objekt	Muzeum	datoval	Kyncl T.

číslo	wk	konstrukce	popis prvku	poznámka	číslo vzorku	dřevina	počet letok. /běl	datum skácení
5	A	krov	vaznice stojaté stolice u nadezdívky na SZ straně		Y2335	smrk	78	x
6	A	krov	2. sloupek stojaté stolice u nadezdívky na SZ straně od JZ		Y2336	smrk	51	x
7	A	krov	JZ krokev 7. vazby od JV		Y2337	smrk	59	-
8	A	krov	vaznice stojaté stolice u nadezdívky na JZ straně (u vstupu)		Y2338	smrk	58	-
9	A	krov	JZ krokev 3. vazby od JV		Y2339	smrk	41	x
10	A	krov	sloupek vložené stěny v podkroví		Y2340	smrk	65	-
Y23nejdek-muzeumPC			Y2335+36+39			smrk	79	

Žádný z odebraných a vyhodnocovaných vzorků z trámů krovu muzea v Nejdku, zhotovených ze smrkového dřeva, se bohužel nepodařilo spolehlivě dendrochronologicky datovat. Je to dáno tím, že vzhledem k tomu, že dřeviny byly smýceny ve vysokohorském pásmu Krušných hor, kde přirůstají v odlišných podmínkách, než v nižších polohách. Tím nebylo možné ani zpřesnit dataci výstavby objektu. Detailní přehled výsledků je uveden v tabulce a v samostatné zprávě.¹⁰

¹⁰ Výzkumná zpráva, Dendrochronologické datování dřevěných konstrukčních prvků krovu muzea v Nejdku, vypracoval Tomáš Kyncl, DendroLab Brno, červen 2018.

I. 5. STAVEBNÍ HISTORIE OBJEKTU

Dům čp. 238 v Nejdku byl postaven údajně kolem roku 1865. Vzhledem k tomu, že patřil rodině Ullmannových, lze se domnívat, že jej mohl postavit Franz Anton Ullmann, nebo jeho syn Johann Franz Ullmann. Oba byly významnými osobnostmi města Nejdku. Franz Anton Ullmann byl posledním horním mistrem v Nejdku a Johann Franz Ullmann byl znamenitým obchodníkem s hedvábím a krajkou, známým po celé rakouské monarchii. Dům byl postaven před starým panským mlýnem, který je písemně zmiňován již k roku 1849. Stál zde již nepochybně mnohem dříve, neboť k němu byl veden mlýnský náhon, zachycený na císařském otisku stabilního katastru z roku 1842, kde jsou obě části, přední dům i zadní mlýn, zaneseny zhruba ve stejné pozici, jako dnes. Do roku 1873 byla přestavěna mlýnská část, mlýnice, která byla na císařském otisku stabilního katastru z roku 1842 zachycena ještě ze spalného materiálu (zřejmě dřevěná). K roku 1860 a 1862 se jako vlastníci domu čp. 238 připomínají Norbert Ullmann a Klára Ullmann. Právo přednostního prodeje ovšem stále zůstávalo vrchnosti. Je možné, že stavitelem nového domu na přední parcele, který sledoval půdorysnou stopu staršího objektu, mohl být i Norbert Ullmann.

Podle charakteru stavebních konstrukcí i architektury samé je zřejmé, že se jedná skutečně o novostavbu z druhé poloviny 19. století. Architektonická podoba vychází z módních vzorů romantického návratu v čase a volbou novogotického formálního jazyka je patrná snaha po velkoleposti a majestátnosti domu. V době své realizace působila novostavba vedle malých barokních a klasicistních domů na nejdeckém náměstí, často se zaomítanými dřevohliněnými hrázděnými konstrukcemi, vskutku velkolepě. Původní dispozice ovšem byla jiná, než ta dnešní. Původně se jednalo o trojtrakt se dvěma čtvercovými místnostmi v předním i středním traktu, a navazujícím zázemím, kuchyní a schodištěm do patra v zadním, dvorním traktu. Všechny čtyři místnosti v předním traktu byly vyhřívány jedním komínem v centrální pozici, který byl natočen našikmo tak, aby umožňoval přímý přístup ze všech zmiňovaných místností. Prostory tak mohly sloužit jako obchodní lokál. Tomu napovídá i skutečnost, že vlevo od stávajícího vstupu do domu byl vestavěn dřevěný výkladec. Stejně tak i stávající okno vpravo od vstupu je sem instalováno druhotně, zřejmě zde byl vstup do druhého, samostatně odděleného prostoru.

Později byl ovšem tento vstup uzavřen, místo něj bylo osazeno okno a druhý vstup byl prolomen v pravé krajní ose. Obdobná dispozice byla i v prvním patře domu, kde se opět nacházely čtyři místnosti s centrálním, našikmo situovaným komínem, které byly propojeny pouze dvoukřídlými dveřmi. Na ně poté navazoval ve dvorním traktu kuchyňský díl s druhým, dnes odbouraným komínem a velké trojramenné schodiště mířící na půdu.

O tom, že dům patřil zámožným majitelům, svědčí kromě honosné podoby i jeho výbava. Nad zadním dvorním traktem byla v podkroví zřízena obytná komora, světnička, určená patrně pro služku. Prostorná přední část půdního prostoru sloužila ke skladovacím účelům. Opatřená byla technickým vybavením na špičkové úrovni - ať již to byla půdní větrací okénka s plechovým krytím a kovovými okenicemi, železné protipožární dveře, nebo i rozvod elektrického proudu až na půdu.

V roce 1879 byl dům již nepochybně přestavěn do výše uvedené podoby, neboť se tehdy omezuje vlastník sousedního domu čp. 237 při případných přestavbách a přístavbách na odvrácené straně tohoto domu a zákazem zastavovat okna domu čp. 238. Do roku 1873 byla přestavěna mlýnice panského mlýna a byla upravena i ulička mezi domy čp. 238 a 239. Mlýnský náhon, který byl do té doby otevřený, byl zatrubněn. Stejnou situaci domů zde nacházíme i na další mapě města z roku 1897. Jak přesně objekty vypadaly, ovšem nevíme. Možnou podobu mlýna nám může přiblížit pohled na obdobně řešený mlýn zvaný Lipperthaus čp. 233 výše po proudu říčky Rolavy, s dřevěnými pavlačemi na dvorním průčelí a odtokem přebytečné vody do koryta říčky.

V roce 1904 byla ulička mezi domy čp. 238 a 239 uzavřena bránou, pro kterou bylo postavení sloupku vzato jako služebnost domu čp. 238, tzn., že brána patřila domu čp. 239. Tehdy byli vlastníky domu čp. 238 Leo Ullmanna a Franziska Ullmann. V roce 1910 se stala vlastníkem domu sama Franziska Ullmann. Tehdy se zbourala stodola domu čp. 239 stojící ve dvoře a parcela vyčleněná pod číslem 121/3 byla připsána domu čp. 238. Tím byl přístup k zadní, dvorní budově domu čp. 238 nadmíru zkapacitněn. V přestavěném zadním domě na parcele č. 379 byly zřízeny stáje, zřejmě pro velkoobchod Ullmannových. Až do období první světové války byl mlýn činný, teprve v roce 1915 se vymazalo přednostní prodejní právo na mlýn nejdecké vrchnosti.

Poté, co byl dům prodán v roce 1938 Johannovi Stöcknerovi, byl v přízemí předního domu čp. 238 zřízen obchod s potravinami, koloniál. Zřejmě kvůli tomu byl v domě po jeho konfiskaci v roce 1945 zřízen zemědělský nákupní a zásobovací podnik.

Podoba včetně atypické dispozice byla domu zachována až do roku 1977. Po rozsáhlé a značně razantní přestavbě na muzeum dělnického hnutí byla vnitřní dispozice změněna do dnešní podoby. Jednotlivé traktové zdi předního i středního traktu byly vybourány a ponechány pouze v horní podstropní části jako průvlaky. Našíkmo postavený centrální komín byl obestavěn do pravidelného obdélného tvaru. Kuchyně v zadním, dvorním traktu byla vybourána včetně komínu a instalována zde byla pokladna muzea s potřebným sociálním zázemím. Naštěstí zůstala plně zachována vnější architektonická podoba domu z doby jeho výstavby, včetně řady původních řemeslných a umělecko-historických prvků. V této podobě se dům dochoval až do současné doby.

I. 6. KULTURNĚ – HISTORICKÉ A PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ

Dům čp. 238 patří mezi nejznámější historické domy v Nejdku. Chráněnou nemovitou kulturní památkou, zapsanou v Ústředním seznamu nemovitých kulturních památek se stal již 3. května 1958. Svým architektonickým výrazem se dům řadí k významným příkladům architektury historizujících slohů, a to v pojetí romantického historismu. Z hlediska historie architektury jde tak o stavbu dokládající vývoj zástavby v Nejdku krátce po polovině 19. století. Zaznamenává tak počáteční fázi bouřlivého přerodu malého provinčního městečka v průmyslové město.

Přes razantní úpravu interiéru domu na Muzeum dělnického hnutí v roce 1977 se v objektu dochovaly původní architektonické články i řemeslné prvky. Objekt kulturní povahy se stává cenným, pokud se vyskytuje již jen v omezeném množství. Tím se stává vzácným, určitým způsobem raritou. Tím jsou dnes zejména okenní výplně s "vypouklým", ručně taženým sklem, nebo též reliкty po elektrifikaci objektu.

Dům čp. 238 tedy vykazuje výrazné kulturně historické hodnoty. Kulturní význam objektu je tak značně vysoký. S ohledem na mezinárodní charty o kulturním dědictví (Benátská charta z roku 1964, Charta z Burry 1979, Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy z Granady 1985), které specifikovaly místa s kulturním významem jako: *"architektonické dědictví skládající se z nemovitých statků, jednotlivých budov a jejich konstrukcí, jež jsou pozoruhodné svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem, včetně jejich vestavěného zařízení a výbavy; architektonické soubory, které jsou navzájem dostatečně spojené, aby představovaly topograficky vymezené jednotky; a místa s kombinovanými díly člověka a přírody, která jsou pozoruhodná svým historickým, archeologickým, uměleckým, vědeckým, společenským nebo technickým významem"*¹¹ je nutné chápat jako kulturní hodnotu i veškeré technické vybavení objektu. Na tuto skutečnost poukazují i metodické podklady Národního památkového ústavu, nejnověji například metodika *Památková*

¹¹ Mezinárodní charta o konzervaci a restaurování památek a sídel, Benátky 1964 *Charte Internationale sur la Conservation et la Restauration des Monuments et des Sites*. Český národní komitét ICOMOS 2001; Charta z Burry k péči o místa s kulturním významem, Burra 1979. *The Burra Charter for the conservation and management of places of cultural significance*. Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví, Praha 2007, s. 106-127; Úmluva o ochraně architektonického dědictví Evropy, Granada 1985. *Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe*. Mezinárodní dokumenty o ochraně kulturního dědictví, Praha 2007, s. 138-153.

obnova vilové architektury 20. a 30. let 20. století z edice odborných a metodických publikací, kde se zdůrazňuje, že z hlediska památkové péče již nejsou zajímavé pouze fasády a reprezentační interiéry, ale zajímavá je celá stavba včetně technického zázemí. Například při obnově vily Tugendhat se dospělo k nutnosti přehodnotit základní podstatu památky. Dřív se mělo za to, že: "... *památková hodnota interiérů vily Tugendhat spočívá dominantně v obytné a reprezentační části, a užitkové technické podlaží proto lze transformovat. Proti tomuto názoru se velmi ostře postavili všichni zahraniční experti na architekturu 20. století, kteří obnovu sledovali. Argumentovali tím, že na vilu je potřeba se dívat jako na celek, jehož nedílnou součástí jsou také technické prostory, a že i technické podlaží je dílem Miese van der Rohe. Výsledkem bylo přehodnocení navrhovaného řešení tak, aby vkládané návštěvnické zázemí nejen nepoškodilo interiér fyzickými zásahy, ale také aby nerušilo jeho prostorové vnímání a atmosféru. Vila Tugendhat je jistě výjimečným příkladem, nicméně jde o princip*".¹² A stejným způsobem vyhodnocování jednotlivých složek úhrnné památkové hodnoty je nutné přistupovat i k domu čp. 238 v Nejdku, i když má jiný výraz architektury, než obě zmiňované stavby.

Předmětem ochrany domu čp. 238 je:

- historický originál stavby včetně všech stavebních a konstrukčních detailů (autenticita)
- architektonický vzhled a podoba stavby
- zachované části vnitřní dispozice stavby
- stopy po technickém vybavení objektu, jako jeden z mála dochovaných příkladů historického technického vývoje (ručně tažená skla v okenních výplních, elektrifikace v půdním prostoru)
- hodnota historického dokumentu podávající svědectví o době svého vzniku a důležitá pro udržení charakteru lokality

Z výše uvedených důvodů je tedy nutné při opravách a obnově objektu postupovat tak, aby mohla být památková podstata zachována, tzn. zajistit maximální uchování fyzické podstaty památky, tedy účelně zachovat maximum autentických konstrukcí a prvků vybavení.

---

¹² Miloš SOLAŘ - Vladimír ŠLAPETA - Petr VŠETEČKA - Karel KSANDR - Petr FREIWILLIG s přispěním Petra KROUPY, *Památková obnova vilové architektury 20. a 30. let 20. století*, Brno 2015, s. 15.

HODNOTNÉ DETAILY A PRVKY

Komplexní seznam, taxativní výčet hodnotných částí, detailů a jednotlivých umělecko-řemeslných prvků vychází z provedené dokumentace současného stavu.

PRVKY	UMÍSTĚNÍ	ZACHOVÁNÍ
Exteriér		
architektonické prvky i tektonické členění fasády - šambrány, akroterie, balustry i kružby v parapetních výplních, rustika, římsy včetně konzolek korunní římsy	západní i jižní průčelí	ano
kamenný sokl i kamenné ostění suterénních okének	západní i jižní průčelí	ano
okna vnější	1. a 2. NP západní, jižní a severní průčelí	ano
ručně tažené (vypouklé) výplně vnějších oken	1. a 2. NP západní, jižní a severní průčelí	ano
mřížky (kryty) půdních okének	západní, jižní a severní průčelí	ano
valbová střecha včetně komínového tělesa		ano
Interiér		
Přízemí 1. NP		
části původní dispozice a nosné konstrukce		ano
vnitřní výplně oken	jižní a severní průčelí	ano
komínová tělesa	v předním i zadním traktu	ano znovu obnovit okosený tvar
vnitřní schodiště vč. kamenných stupňů a úchytů pro koberce	1. NP – 2. NP - schodišťová hala	ano

okno ve schodišťové zdi	1. NP – 2. NP	ano
litinové zábradlí ve špaletě otvoru kobyli hlavy ve schodišťové zdi	1. NP – 2. NP	ano
Suterén 1. PP		
kamenné stupně schodiště	1. NP – 1. PP	ano
zachované i skryté klenby	přední, střední i zadní trakt	ano
První patro 2. NP		ano
části původní dispozice a nosné konstrukce		ano
vnitřní výplně oken	západní, jižní a severní průčelí	ano
komínové těleso	v předním traktu	ano znovu obnovit okosený tvar
vnitřní schodiště vč. kamenných stupňů a úchytů pro koberce	2. NP – 3. NP	ano
protipožární kovové dveře do podkroví	do 3. NP	ano zachovat plně v autentickém stavu
skryté původní podlahy i stropy pod novodobými podhledy	přední, střední i zadní trakt	ano po odhalení vyhodnocení stavu
Podkroví 3. NP		
vnitřní schodiště	do podkroví, 3. NP	ano
krov	podkroví	ano

větrací okénka včetně výplní	západní, jižní a severní průčelí	ano
komínové těleso	v předním traktu	ano
jednokřídlé výplňové dveře (druhotně použité)	v předním traktu	ano možno přemístit v rámci interiéru
pův. elektroinstalace, porcelánové izolátory	přední, střední i zadní trakt	ano
uložené okenní výplně včetně kovových okenic větracích půdních okének	přední a střední trakt	ano po repasi vrátit na chybějící místa
výmalba podkrovní obytné komory	zadní trakt	ano
kryt topeniště s květinovým dekorem	zadní trakt	ano jako exponát

I. 7. SROVNÁVACÍ ANALÝZA

Dům čp. 238 v Nejdku je možné pro jeho stylovou podobu i architektonické řešení, včetně jednotlivých dekorativních článků, porovnat s několika dalšími stavbami tohoto období, tj. 50. až 60. let 19. století. Vzhledem k tomu, že se nedochovaly žádné archivní materiály, které by mohly hovořit, či alespoň nasvědčovat o konkrétní osobě navrhujícího architekta či stavitele, lze tímto porovnáním alespoň hypoteticky usuzovat na možného tvůrce.

Po polovině 19. století se v souběhu s pozdními klasicistními realizacemi prosazoval stále více časný romantismus, s akcentováním odlišných inspirací oproti idejím neoklasicismu. Odosobnělost antiky a citová střídmost vyvolala reakci v emotivním a dynamickém prožitku anglických, německých, ale také italských a španělských preromantiků. Preromantické poetické zacílení se obracelo k sentimentálně melancholickým a fantaskním vnitřním obrazům. Obrazotvornost a sentiment se teskně vracely k zašlým časům a k idealizované kultuře dávných dob. Vyvolaná představa středověku jako společného dědictví a jeho nové prožívání se stala programem nové generace romantiků.¹³ Tajemné kouzlo minulosti i idyla venkova působily na tuto tvorbu již od konce 18. století.

Historismus jakožto vypjatý vztah k minulosti je jev, který prochází evropským uměním jako jeho „věčné druhé téma“. Každá epocha má svůj vlastní revival, návrat k předešlým časům. Pojmy „renovatio“, „renesance“, „manýrismus“, „barokní gotika“ či „neoklasicismus“ zdůrazňují pregnančně znovuvzkříšení starých idejí. Historismus 19. století je tak vlastně jen časově omezená, zvláštní forma historismu obecného.

Na počátku nové recepce historismu stojí v letech 1830–1860 fáze romantického historismu, který bývá někdy připojován ještě ke klasicismu a empíru. Přestože v tomto období dochází stále ke slohovému mísení pozdního klasicismu (neoklasicismu) s novogotickým romantismem, projevuje se nepochybně a zcela zřetelně jako spojovací článek k období historizujících slohů. Tvoří tak jeho první vývojovou fázi.

---

¹³ Marie MŽYKOVÁ, Romantický historismus. Novogotika. Sychrov 1995, s. 6.

Obrat k rytířskému středověku měl za výsledek na prvním místě velkou přestavbu starších zámků nebo důkladné adaptace objektů stojících tou dobou již ve zříceninách. Největší odezvu u nás nacházela zvláště anglická či windsorská novogotika, které byla později doplněna ještě o prvky tudorské novogotiky. Aglikanizace jako protipól jakobínské Francii je patrná již v předchozích desetiletích přijímáním ideje přírodně krajinářského parku. Napodobuje se architektonický styl vycházející ze středověké či alžbětínské Anglie (nejznámější jsou zejména přestavby zámků v neogotické hradní komplexy, jako např. Hluboká, Lednice, na území Karlovarského kraje např. Horní Hrad).

Percepce novogotiky přichází již na samém konci 18. století i do lázeňských měst v severozápadních Čechách, Karlových Varů, Mariánských Lázní i Františkových Lázní. V Karlových Varech se s ranou novogotikou setkáváme již v 90. letech 18. století, uvést je možné například Labitzký (Blücherův) sál v Poštovním dvoře, vodní pumpa měšťanského pivovaru naproti dnešnímu Grandhotelu Pupp z roku 1804 podle návrhu krajského inženýra Wenzela Stöhra z Lokte. V Mariánských Lázních byl v roce 1826 vyzdvižen nad Ambrožovým pramenem v centru lázní novogotický pavilón ve tvaru oktogonu s gotizující kružbovou krajkou se čtyřlaločnými kružbami v arkádách i na atice. Anglická novogotika se nejvíce projevila ve Františkových Lázních, a to v dílech tamního architekta Karla Wiedermanna. První náznaky romantického historismu se zde začínaly projevovat v 50. letech 19. století. Nejprve se objevoval drobný historizující ornament v podobě přímých a zalamovaných říms tudorského typu, cimbuří (i s obrannými věžičkami), pilastry se vpadlou vnitřní plochou, popřípadě doplněnou gotizujícím čtyřlístem či novorománskou obloučkovou římsou. Nakonec tato gotizující hra pokryla hustou sítí krajkoviny celé průčelí. Druhým významným stavitelem, který se ve Františkových Lázních prosadil, byl chebský stavitel Adam Habertzettl, jehož architektonické formy byly uměřenější a plošší než u Karla Wiedermanna. Díky tomu, že i formy přísného historismu, jinde užívané s puristickou přesností a vážností, jsou u Karla Wiedermanna přetaveny v neoromantický výsledek, získaly Františkovy Lázně také svou nenapodobitelnou tvář a něžný půvab. Z výrazných novogotických realizací lze uvést např. dům Máj (dříve Zlatá studna) z roku 1865, nejnádhernějším příkladem windsorské novogotiky s tudorskými prvky je jednoznačně dům Windsor z roku 1863 a dům Rubeška z roku 1859.

V 50.–60. letech 19. století se v Karlových Varech uplatnil ještě i styl tzv. druhého rokoka. V architektuře se uplatňuje štuková dekorace na fasádách a typická jsou obdélná okna osazovaná do líce fasády, jejichž horní rohy jsou zakulacené. Příznačnými příklady takové architektury jsou v Karlových Varech domy Madrid čp. 341, Arcivévoda rakouský čp. 331, Zlatý gryf čp. 330 na Staré Louce a další domy v ulici Pod Jelením skokem. Slohový projev druhého rokoka se nenásilně mísí s romantickým historismem, který pozvolna přináší novogotické články v typických tvarech čtyřlistu a novorománskou obloučkovou římsu. Spojení neoklasicistních forem s gotizujícími články lze spatřit například na fasádě domu Krásná Královna, upravené v roce 1862. Dům byl původně završen ve střední ose balustrovou atikou a štukový dekor byl pohledově řešen jako kamenné články. Příkladem architektury pozdního klasicismu s doplněním fasády novogotickými články může být i dům Labitzký (čp. 467/15) z roku 1855. Doplněvané prvky ve formě růžic, kružeb či různých rozvilin již byly prefabrikované, nejčastěji z terakoty, a v první fázi se uplatňovaly ve své přirozené barevnosti, bez nátěru (Karlový Vary Bulharská a Mariánskolázeňská ulice). Následně bývaly gotizující prvky (zalamované nadokenní římsy, atikové zidky s napodobením cimbuří) opatřovány nátěrem v šedé barvě, která měla imitovat kamenicky provedené články. Snaha po imitaci ušlechtilých kamenných článků je zřetelná například na fasádě domu čp. 425 Město Štětín v Karlových Varech z roku 1867, s výraznými gotizujícími články ve formě profilovaných prutů, ondřejských křížů, šambrán oken a vlysů pod korunní římsou.

V Chebu tvořili v období kolem poloviny 19. století již zmiňovaní stavitelé Adam a Karl Haberzettlové, kteří v duchu romantického historismu používali gotizujícího tvarosloví (pilastry s vpadlými poli, gotizující čtyřlisty, atiky s cimbuřím a obrannými věžičkami) i novorománských článků (obloučková římsa). Příkladem za jiné může být dům čp. 12 na jižní straně chebského náměstí, který po roce 1866 upravil Adam Haberzettl. Okna opatřil neogotickými římsami windsorského stylu a do parapetů oken v prvním patře zasadil po trojici gotizujících čtyřlistů a ve druhém patře rozety. Okna ve středním rizalitu mají segmentový záklenek a římsy a šambrány jsou doplněny jemnými konzolkami.

Novogotické prvky raného romantického historismu lze nalézt i v tehdejším krajském městě Loket, kde je s oblibou používali stavitelé Karl Jelinek a Franz Jelinek. Právě zdejší realizace Franze Jelinka, jako například dům čp. 19 nebo čp. 110, jsou domu čp. 238 v Nejdku nejbližší. Do parapetních výplní oken opatřených profilovanými šambránami vsazoval dvojici či čtveřici gotizujících kružeb (čtyřlístů), gotizující ondřejské kříže a podřímsí korunní římsy doplňoval jemnými konzolkami nebo obloučkovými vlysy s gotizujícími kružbami tzv. jeptišek. Tyto architektonické články byly provedeny z terakoty a opatřeny původně světle šedým nátěrem, který měl imitovat tesané články z kamene. Přízemí a partery stále pokrývala jemná rustika s naznačenými klenáky nad otvory oken či dveří.

Na základě výše uvedené analýzy lze konstatovat, že vše by mohlo nasvědčovat tomu, že realizátorem stavby domu čp. 238 v Nejdku pro stavebníka Franze Antona Ullmanna, nebo jeho syna Johanna Franze Ullmanna, mohl být kolem roku 1865 stavitel Franz Jelinek z Lokte. Loket byl v této době stále velkým vzorem a jako centrum loketského kraje i přirozeným těžištěm, kde mohl movitý stavebník z periferie, kterým v té době Nejdek stále ještě byl, hledat jak vzory, tak i realizátory stavební akce prezentující patřičně jeho společenské postavení i ambice.

I. 8. NÁMĚTY PRO POTŘEBY PAMÁTKOVÉ PÉČE

Dům čp. 238 na náměstí Karla IV. v Nejdku, byl postaven jako novostavba kolem roku 1865. Autora stavebních plánů neznáme, ale mohl se rekrutovat z okruhu stavitele Franze Jelinka z tehdejšího krajského města Locket. Dům čp. 238 je hodnotným a cenným příkladem zástavby města Nejdku na počátku jeho přerodu v průmyslové město v polovině 19. století. Obvodový plášť domu se dodnes zachoval poměrně v intaktním stavu.

Na základě průzkumu lze konstatovat, že dům byl proveden skutečně jako novostavba, čemuž by nasvědčovala i stávající dispozice se čtveřicí místností opatřených našikmo situovaným komínem, zadní kuchyní a schodištěm do vyšších pater situovaným v zadním dvorním traktu. Ale na základě znalostí z dalších objektů nelze vyloučit, že při stavbě „nového“ domu nedošlo k účelovému využití starších konstrukcí a že se zde nemůžou vyskytovat relikty staršího barokního předchůdce domu. Tuto hypotézu by mohl vyloučit až sondážní průzkum objektu. Vzhledem k tomu by se mělo při realizaci stavebních úprav pamatovat na provedení operativní dokumentace, při které by mohlo být využito stavebních prací k provedení sond ke zjištění, zda se zde nenachází starší relikty barokních konstrukcí.

Předpokládá se, že dům bude opětovně využíván jako regionální muzeum, tzn., že se nebude měnit stávající funkce objektu. Pro památkově cenný objekt je to nesporně dobře a navíc zůstane zachována kulturní funkce objektu. Vzhledem k hodnotám domu přitom doporučujeme, aby jednotlivá podlaží (přízemí a první patro) byla prezentována veřejnosti jako muzeální expozice sama o sobě. Při jejich prohlídce by mohla být prezentována architektura domu i jeho interiéru s odborným výkladem. Zároveň doporučujeme, aby prezentovány byly i prostory podkroví s pozůstatky technického vybavení.

Proto je potřeba odstranit veškeré novodobé zásahy, které znehodnotily vnitřní dispoziční a interiérové řešení. Nové úpravy interiéru by měly plně respektovat historické i architektonické hodnoty domu s navrácením nevhodně upravených částí, zejména vnitřní dispozice, do podoby náležející době výstavby domu v polovině 19. století. To se týká zejména nevodného vyčlenění dlouhé koridorové chodby a odstranění vnitřních příček.

Základem zachování historické a památkové podstaty domu je zachování pozůstatků historické vnitřní dispozice objektu. Hodnotnými prostory jsou zejména místnosti předního traktu a na ni navazující schodiště do patra domu. Rehabilitovat by se měl prostor s našikmo situovaným komínem, který by se mohl využít jako stavební rarita domu. Hodnotným je dále suterén (1. PP) s valenými klenbami. Nadmíru hodnotné a téměř unikátní, jsou okenní výplně s ručně taženým sklem, které by měly být i nadále pečlivě ošetřovány a zachovány. Všechny původní okenní výplně by tak měly být repasovány a opraveny restaurátorským způsobem. Stejně tak je cenným prvkem vnitřní schodiště do vyšších podlaží s kamennými stupni. Zde upozorňujeme na zachování háčků pro uchycení koberce, které by měly být i dále zachovány. Hodnotnými jsou i prostory v podkroví. Zde by bylo vhodné zachovat a obnovit obytnou komůrku včetně nástěnné výmalby a případně ji zapojit do muzejní expozice. Zachovat by se zde měly všechny hodnotné konstrukce, včetně krovu, okének, výplní, okenic apod. Doporučujeme zachovat i stopy po původním technickém vybavení domu v podkroví, a to relikty dnes již nefunkčního elektrického vedení po porcelánových izolátorech. Tato zařízení, i s vědomím toho, že již svou funkci dávno ztratilo, doporučujeme zrestaurovat a zkompletovat, aby mohlo dokumentovat, jakým způsobem bylo technické vybavení zajišťováno v minulosti.

Odhalené spodní omítkové vrstvy se stopami starší výmalby by mohly nasvědčovat, že se v objektu mohla dochovat i původní nástěnná či nástropní, zřejmě dekorativní výmalba. Vyhodnocení jejích pozůstatků a případné prezentování by mělo být provedeno v rámci celoplošnějších průzkumů.

Cílem obnovy domu by mohlo být vytvoření autentického prostoru, který bude vypovídat o způsobu bydlení vyšší střední vrstvy v 60. letech 19. století. V rámci této obnovy by tak bylo vhodné uvažovat o navrácení podoby interiérů z doby výstavby domu z poloviny 60. let 19. století. Nevhodné zásahy ze 70. let 20. století by bylo vhodné odstranit. To se týká jak úprav přízemí, tak i prostorů prvního patra. Dveřní otvory by bylo příhodné opatřit vhodnějšími dřevěnými zárubněmi a vybavit odpovídajícími dřevěnými, nejlépe kazetovými dveřmi, odstranit luxferové výplně. Novodobé výplně tvoří zcela nevhodné vybavení historického interiéru. Další prvky interiéru je možné řešit analogicky podle dobových regionálních motivů z poloviny 19. století.

I. 9. NÁMĚTY PRO DALŠÍ PRŮZKUM

Operativní dokumentace (OPD)

Vzhledem k tomu, že jsou v interiéru objektu zachovány vnitřní omítky, je v některých pozicích obtížně určitelná datace stavebních konstrukcí. Míra podrobnosti i následná interpretace je tak úměrná daným možnostem. K dalším významným poznatkům a hodnocením celkového uměleckého, kompozičního a funkčního (provozního) řešení sledovaného domu i jeho jednotlivých detailů, lze dojít až na základě hlubšího poznání po odkrytí stavebních konstrukcí. Vzhledem k tomu, že se v uvedeném domě plánují stavební zásahy a úpravy, bude vhodné prohloubit naše současné poznatky stavebního vývoje domu dalšími průzkumy ve formě tzv. operativní dokumentace. Hlavním úkolem OPD je studium materiálové skladby, tvarů, výtvarných forem a vztahů mezi jednotlivými částmi konstrukcí, a to s cílem rozpoznat a dokumentovat jevy, které nebyly dříve pohledově přístupné a které mohou přispět k vyhodnocení historické podstaty stavby – tedy její původní podoby, následných proměn a významu. Dokumentace nálezů a nálezových situací prováděná v průběhu stavebních prací doplňuje a koriguje dřívější poznatky v průběhu stavebních prací na základě hlubšího poznání souboru kvalit objektu. OPD se zpravidla provádí v situacích, kdy jsou tyto informace přístupné jen po velmi krátkou dobu (dílčí opravy, obnovy, rekonstrukce, samovolné destrukce stavby), a hrozí tak akutní nebezpečí z prodlení.

Při jakémkoliv zásahu do omítkových vrstev je nutné provést dokumentaci odhalených částí. Právě odkryté situace (části konstrukcí) umožňují provádět dokumentaci a analýzu konstrukcí v rozsahu, který ve stávajícím stavebním stavu není dosažitelný. Cílem je tedy záznam a záchrana informací. Výsledkem bude komplexnější poznání jednotlivých situací s možností nálezů dosud neznámých hodnotných prvků, které budou více propojeny do souvislostí, než v současné situaci a v konečném výsledku přinesou prohloubení poznatků osvětlujících stavební vývoj a proměny objektu.

Archeologický výzkum

Pokud bude v rámci stavebních zásahů docházet k obnažování základového zdiva nebo obecně zdiva pod úrovní stávajícího terénu (ale také podlah, zásypů, včetně zásypů

kleneb aj. situací), bude nutné přizvat na stavbu archeologický dozor (dohled), nebo zajistit archeologický výzkum. V každém případě by provedený archeologický výzkum měl přinést závažné poznatky pro plánovaný postup a realizaci stavební obnovy domu.

Další průzkumy

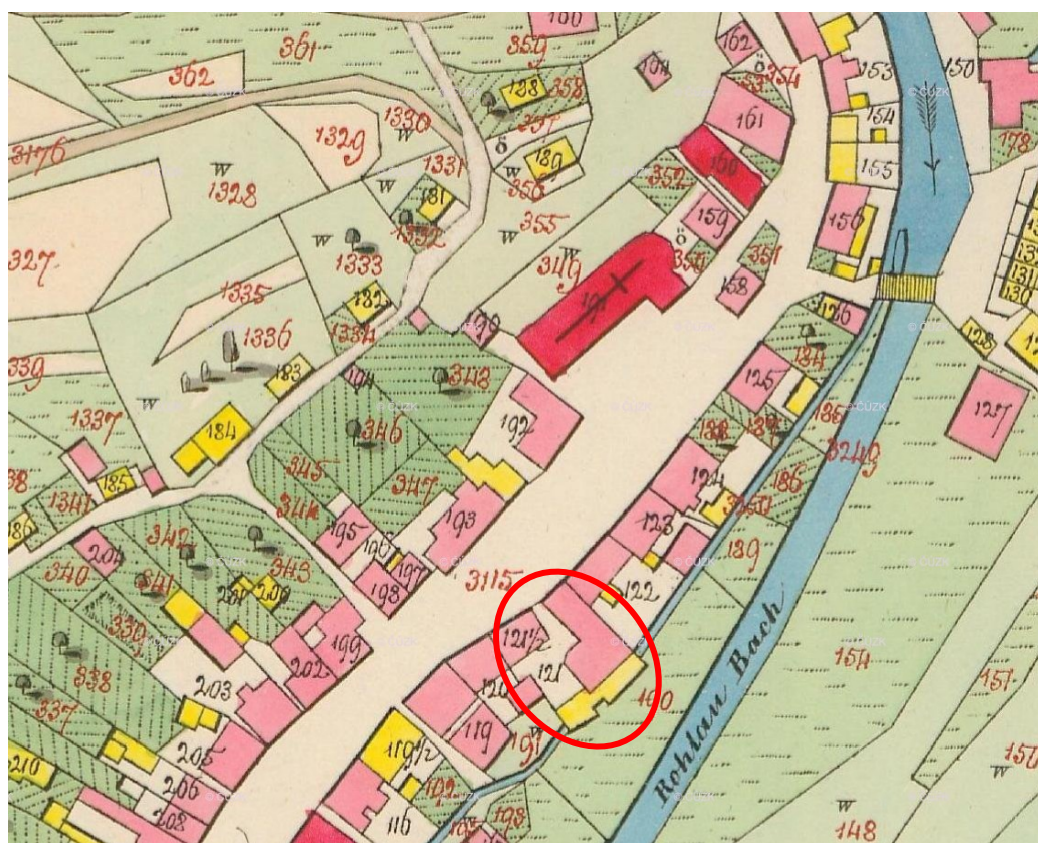
Vzhledem k historické provázanosti předního obytného domu čp. 238 na stavební parcele číslo 121/1 se zadním provozním objektem bývalého panského mlýna na stavební parcele číslo 379/1, doporučujeme provést průzkum i tohoto objektu. Vzhledem k jeho historickým hodnotám je možné, že se zde zachovaly i určité artefakty jeho historické funkční náplně. Případně by bylo možné uvažovat o rozšíření expozice o historii města Nejdka i do této původní součásti domu čp. 238.

II. PŘÍLOHY

MAPY, PLÁNY

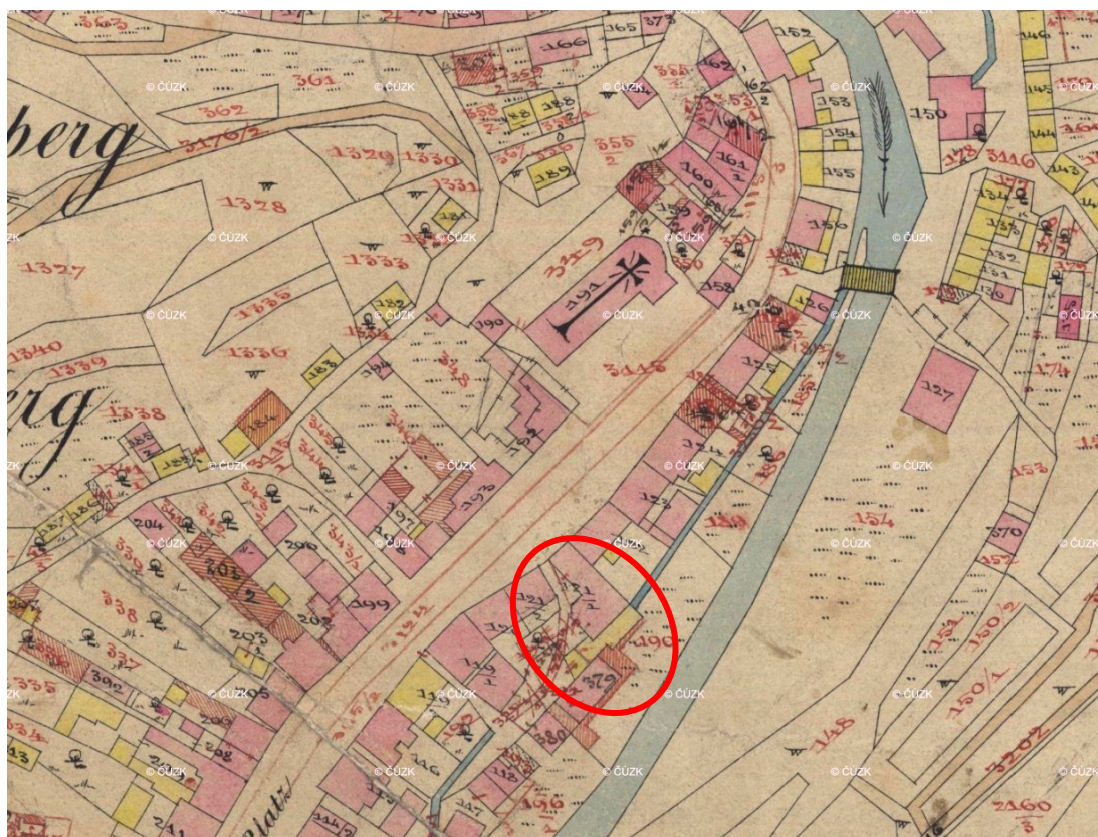

Nejdek, Indikační skica stabilního katastru 1842

Nejdek, Císařský otisk stabilního katastru 1842

Nejdek, Katastrální mapa evidenční, 1873

Nejdek, Katastrální mapa evidenční, 1897

Nejdek, současná katastrální mapa města s vyznačením domu čp. 238 jako nemovité kulturní památky
Památkový katalog NPÚ

IKONOGRAFIE

Nejdek, průhled náměstím směrem k severovýchodu, zcela vpravo stará radnice

Nejdek, dům čp. 238, pohled na čelní a boční průčelí, archiv NPÚ 1964

Nejdek, pohled na zadní partie domů při náměstí, zcela vpravo mlýn a dům Lipperthaus čp. 233 z roku 1785 (dnes již nestojící), Panský mlýn s domem čp. 238 vlevo s komínem

FOTODOKUMENTACE SOUČASNÉHO STAVU

EXTERIÉR

Nejdek, dům čp. 238 - pohled na vstupní průčelí z náměstí Karla IV. od severozápadu

Nejdek, dům čp. 238 - pohled na vstupní průčelí z náměstí Karla IV. od severozápadu a boční jižní průčelí do uličky podél severního průčelí radnice

Nejdek, dům čp. 238 - okna v přízemí, vlevo vstupní průčelí, vpravo boční jižní průčelí

Nejdek, dům čp. 238 - balustry v parapetních výplních oken bočního jižního průčelí

Nejdek, dům čp. 238 - okno v patře se štukovou dekorací

Nejdek, dům čp. 238 - půdní okénka a konzolky korunní římsy

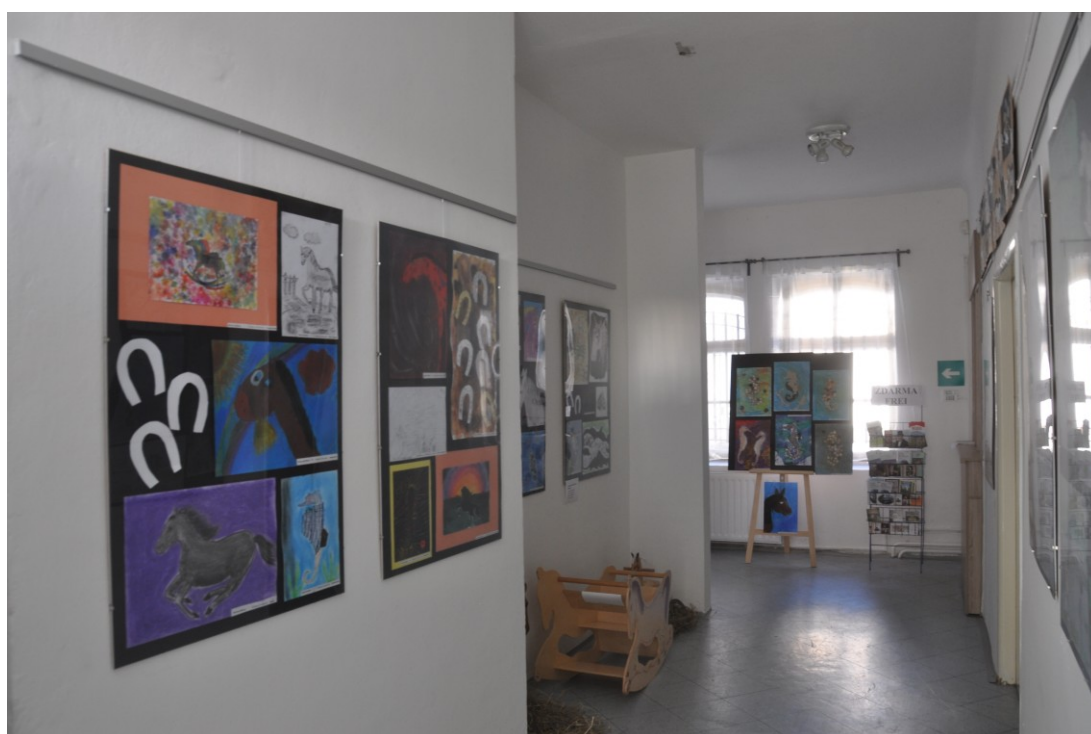

Nejdek, dům čp. 238 - přístavek zadního dvorního traktu bývalého panského mlýna

INTERIÉR - Přízemí (1. NP)

Nejdek, dům čp. 238 - pohled do vstupní chodby směrem k zadnímu, dvornímu traktu

Nejdek, dům čp. 238 - chodbička u zadního, dvorního traktu, vpravo pokladna

Nejdek, dům čp. 238 - výstavní sál, pohled směrem k náměstí

Nejdek, dům čp. 238 - výstavní sál, pohled směrem k zadnímu, dvornímu traktu

Nejdek, dům čp. 238 - výstavní sál, pohled na střední trakt s odstraněnou střední traktovou zdí a obestavěným komínem

Nejdek, dům čp. 238 - výstavní sál, stopy po odstraněné části střední traktové zdi

Nejdek, dům čp. 238 - výstavní sál, okno v bočním, jižním průčelí

Nejdek, dům čp. 238 - okno v chodbičce u schodiště do patra

Nejdek, dům čp. 238 - schodiště do 1. patra

SUTERÉN, SKLEPY (1. PP)

Nejdek, dům čp. 238 - vstup do suterénu

Nejdek, dům čp. 238 - střední sklípek na jižní straně

Nejdek, dům čp. 238 - přední sklípek na jižní straně

Nejdek, dům čp. 238 - střední sklípek na severní straně

Nejdek, dům čp. 238 - přední sklípek na severní straně

Nejdek, dům čp. 238 - suterén, vestavěná koupelna se záchodem pod schodištěm

PRVNÍ PATRO (2. NP)

Nejdek, dům čp. 238 - schodiště do 1. patra

Nejdek, dům čp. 238 - schodiště do 1. patra, detail háčků k uchycení koberce

Nejdek, dům čp. 238 - schodiště do 1. patra, detail zábradlí

Nejdek, dům čp. 238 - vstup do přístavku z mezipodesty hlavního schodiště

Nejdek, dům čp. 238 - přístavek

Nejdek, dům čp. 238 - přístavek, jižní okno ve 2. patře

Nejdek, dům čp. 238 - výstavní sál v pravém, jižním traktu

Nejdek, dům čp. 238 - okno v patře směřující na náměstí s detailem españolety

Nejdek, dům čp. 238 - výstavní sál v patře, pohled ke vstupu ze schodiště

Nejdek, dům čp. 238 - zadní, dvorní trakt v patře, na stropě otisk po odbouraném komínu

PODKROVÍ (3. NP)

Nejdek, dům čp. 238 - schodiště do podkroví a detail zábradlí

Nejdek, dům čp. 238 - protipožární dveře na půdu

Nejdek, dům čp. 238 - schodiště do podkroví s reliktem el. vedení

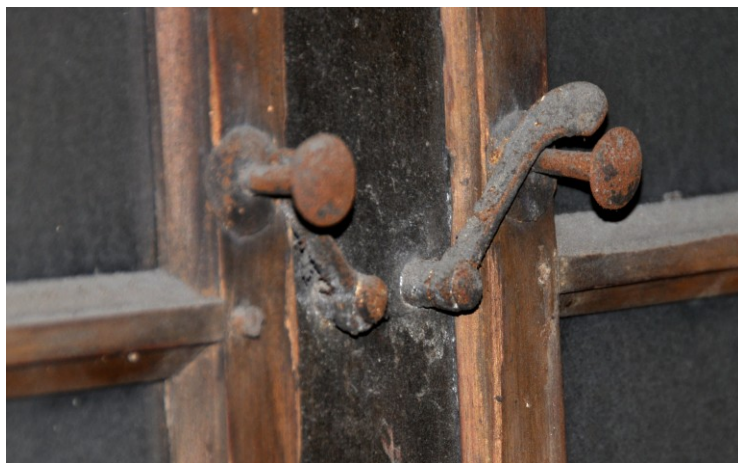
Nejdek, dům čp. 238 - podkroví, detail krovu na levé, severní části

Nejdek, dům čp. 238 - podkroví, detail krovu na pravé, jižní části

Nejdek, dům čp. 238 - podkroví, kazetové dveře s detaily kování

Nejdek, dům čp. 238 - podkroví, půdní okénka

Nejdek, dům čp. 238 - podkroví, rozvody el. vedení

Nejdek, dům čp. 238 - podkroví, obytná komůrka

Nejdek, dům čp. 238 - podkroví, kryt topeniště kamen

SROVNÁVACÍ ANALÝZA

Locket, dům čp. 19

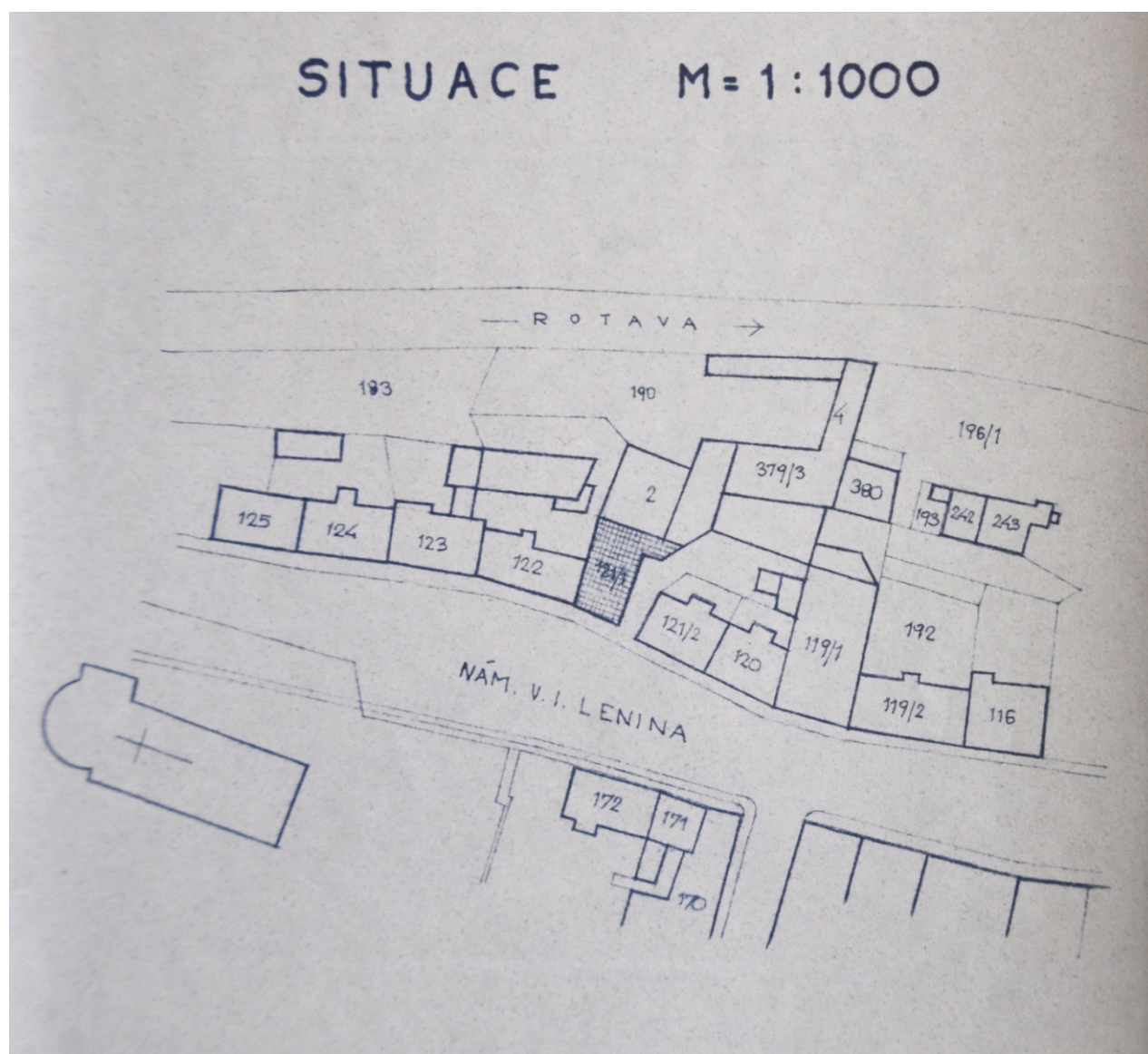

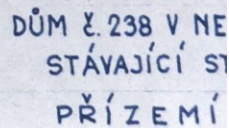
Cheb, dům čp. 12

ARCHIVNÍ DOKUMENTACE

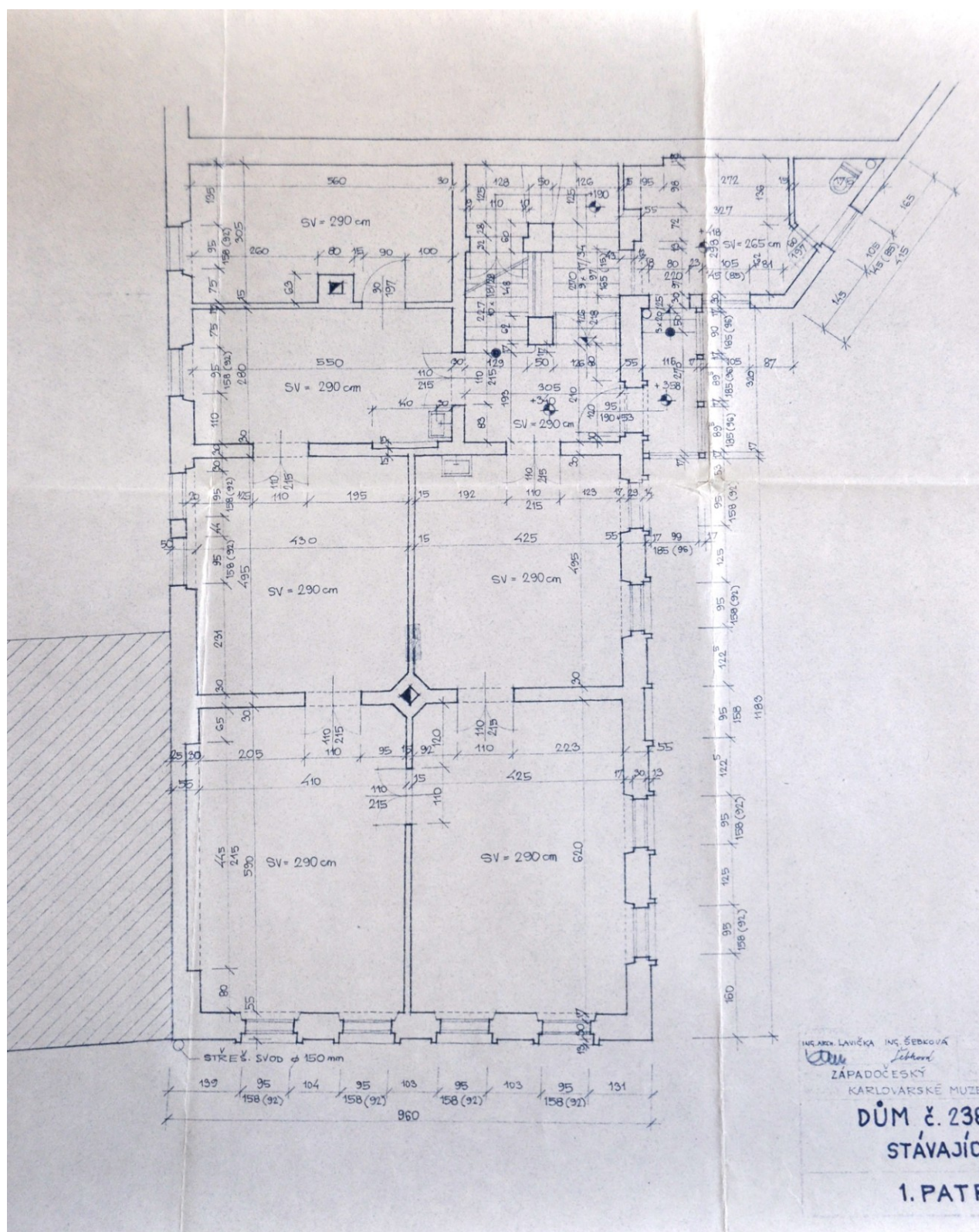

Nejdek, dům čp. 238 - situace, Ing. arch. Josef Lavička, Jiří Navrátil, listopad 1974

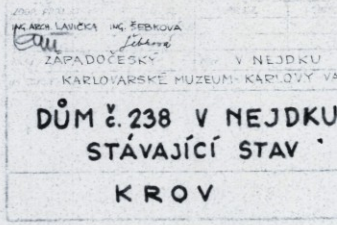
84

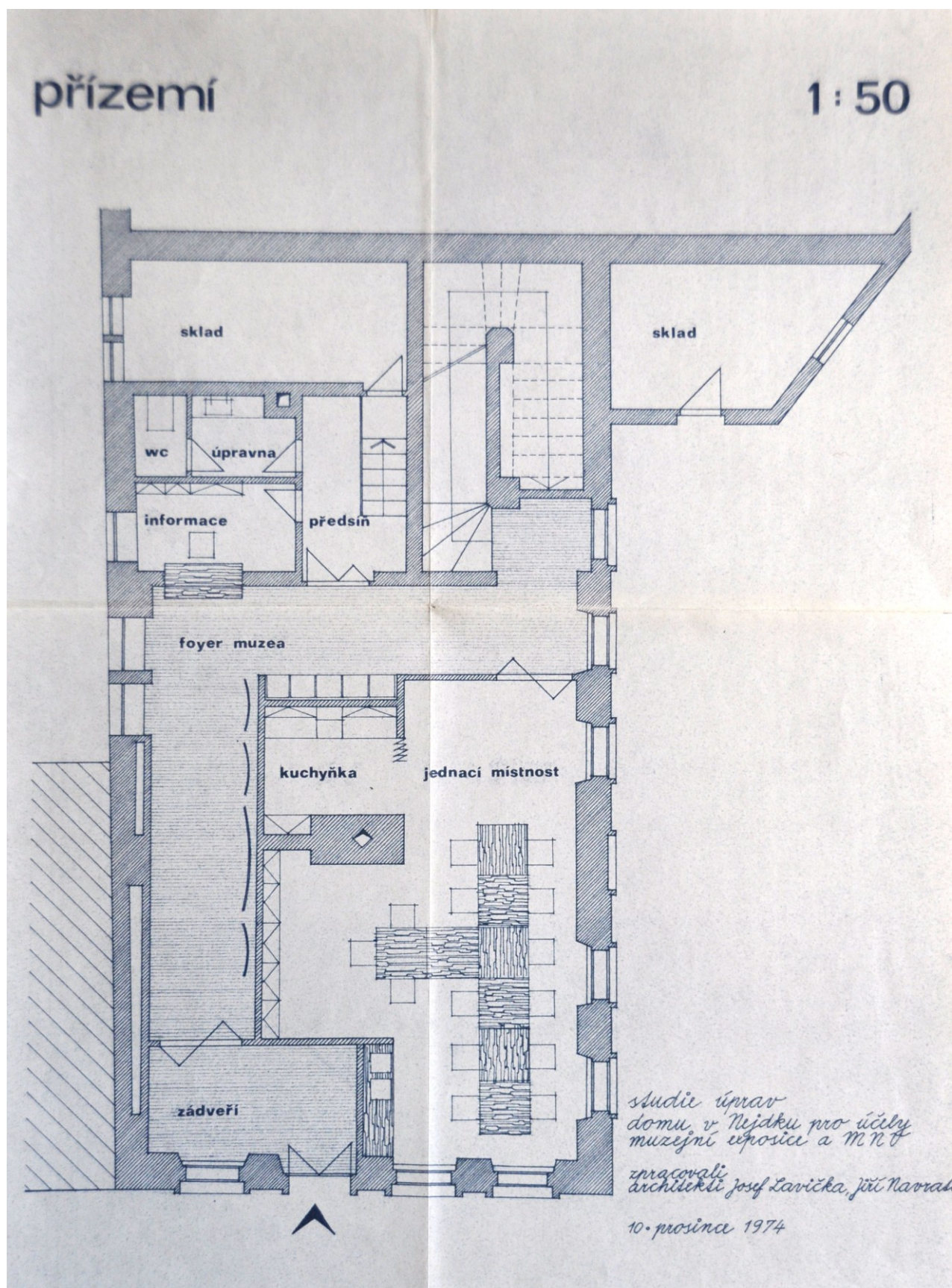
Nejdek, dům čp. 238 - zaměření starého stavu, 1. patro, Ing. arch. Lavička, Ing. Šebková, listopad 1974

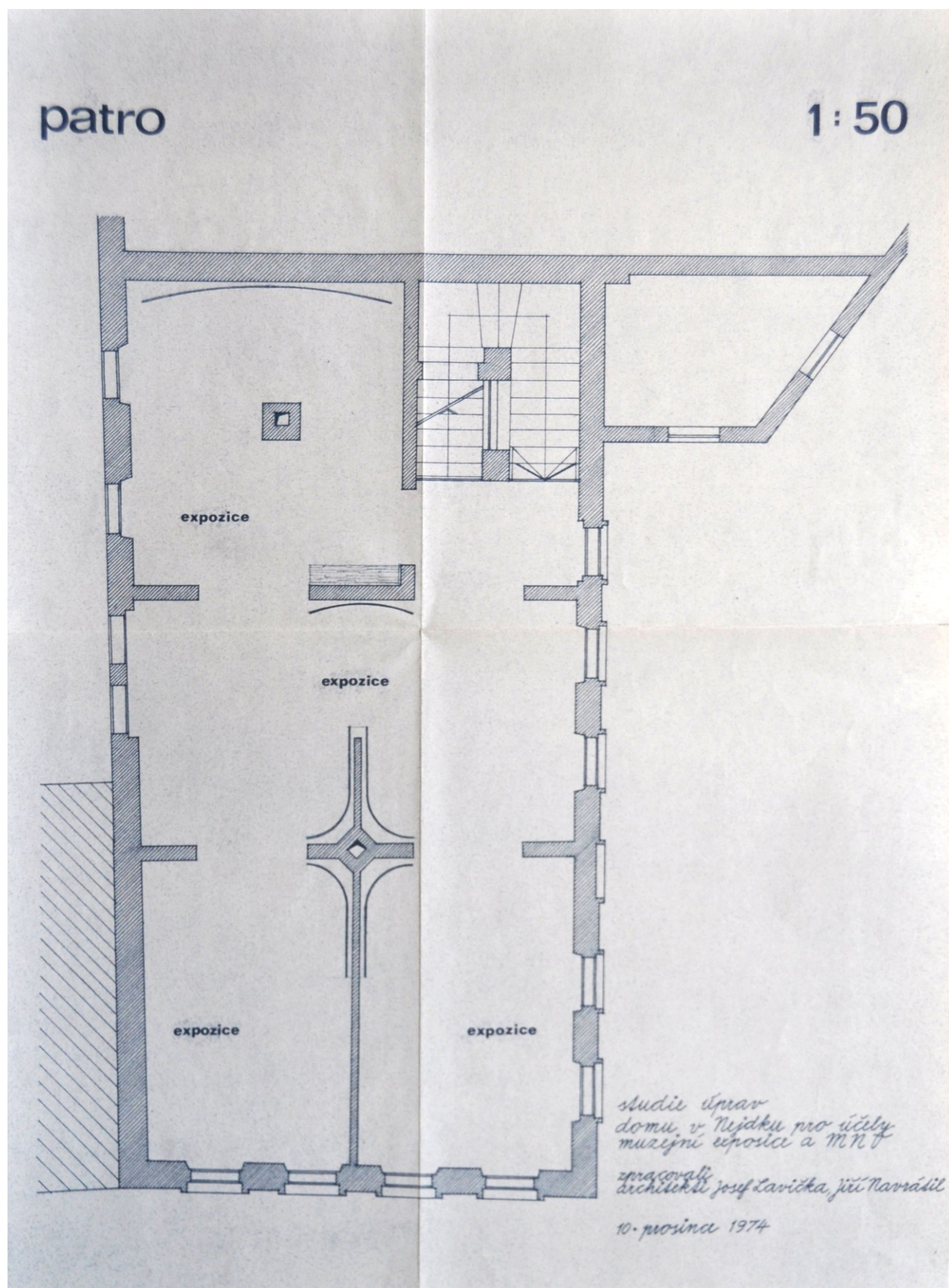
86

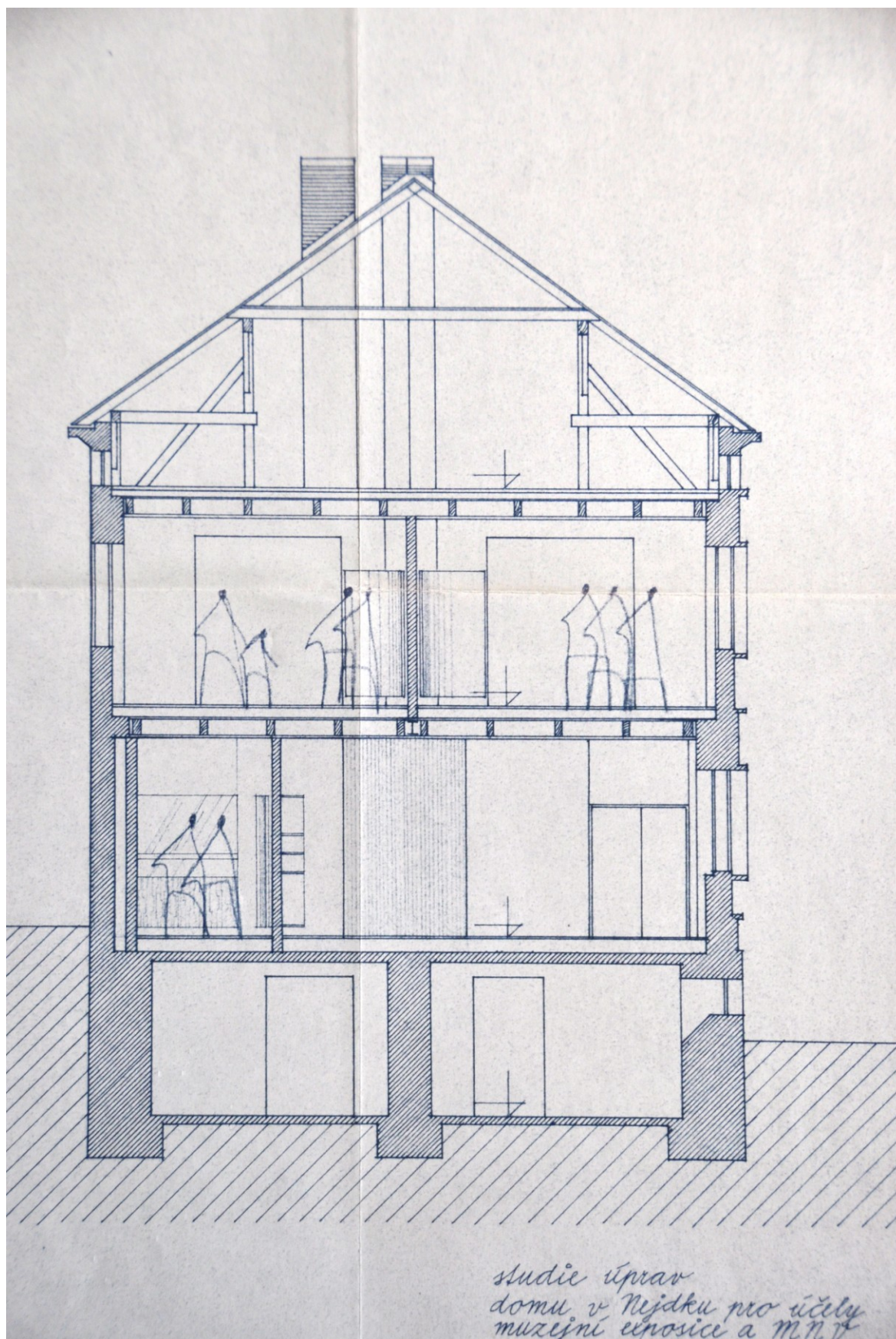
Nejdek, dům čp. 238 - studie úprav, přízemí, Ing. arch. Josef Lavička, Jiří Navrátil, prosinec 1974

Nejdek, dům čp. 238 - studie úprav, 1. patro, Ing. arch. Josef Lavička, Jiří Navrátil, prosinec 1974

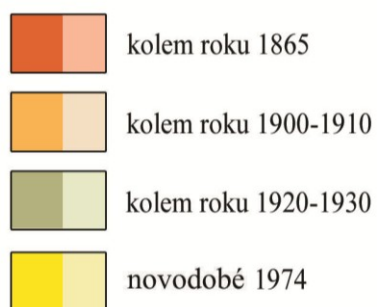

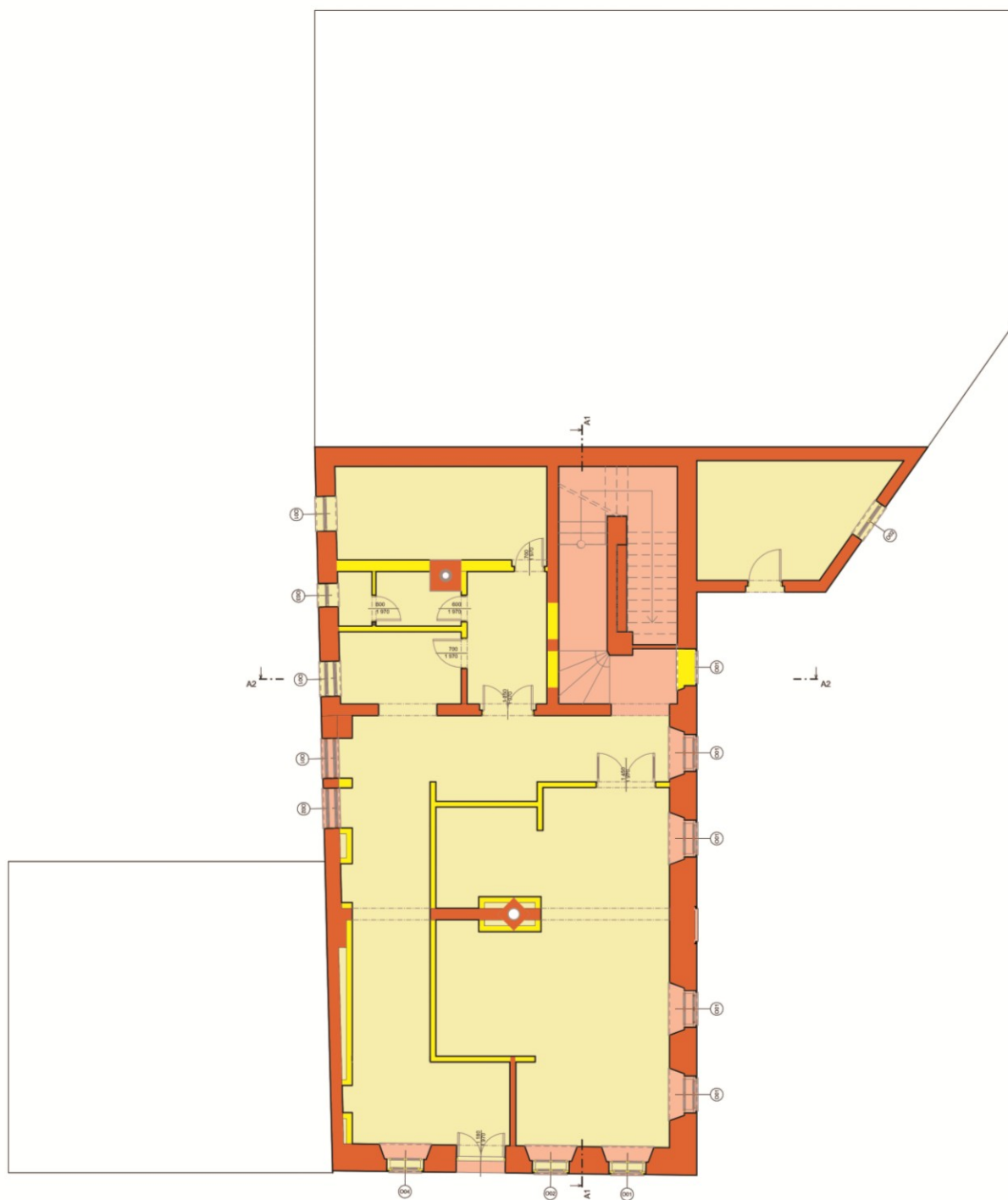
Nejdek, dům čp. 238 - studie úprav, řez, Ing. arch. Josef Lavička, Jiří Navrátil, prosinec 1974

III. GRAFICKÉ VYHODNOCENÍ PRŮZKUMU OBJEKTU

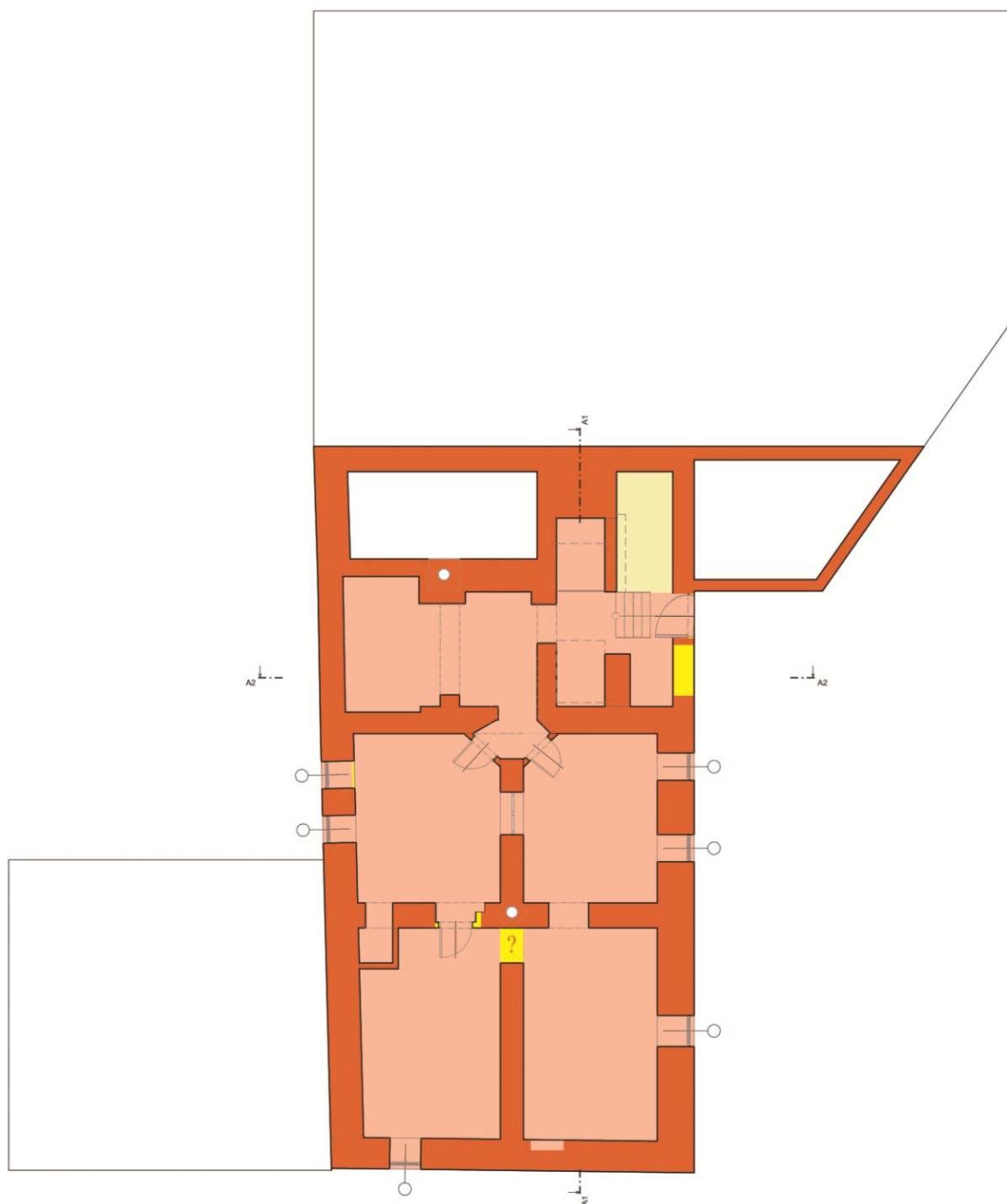
III. 1. VYHODNOCENÍ STAVEBNÍHO VÝVOJE

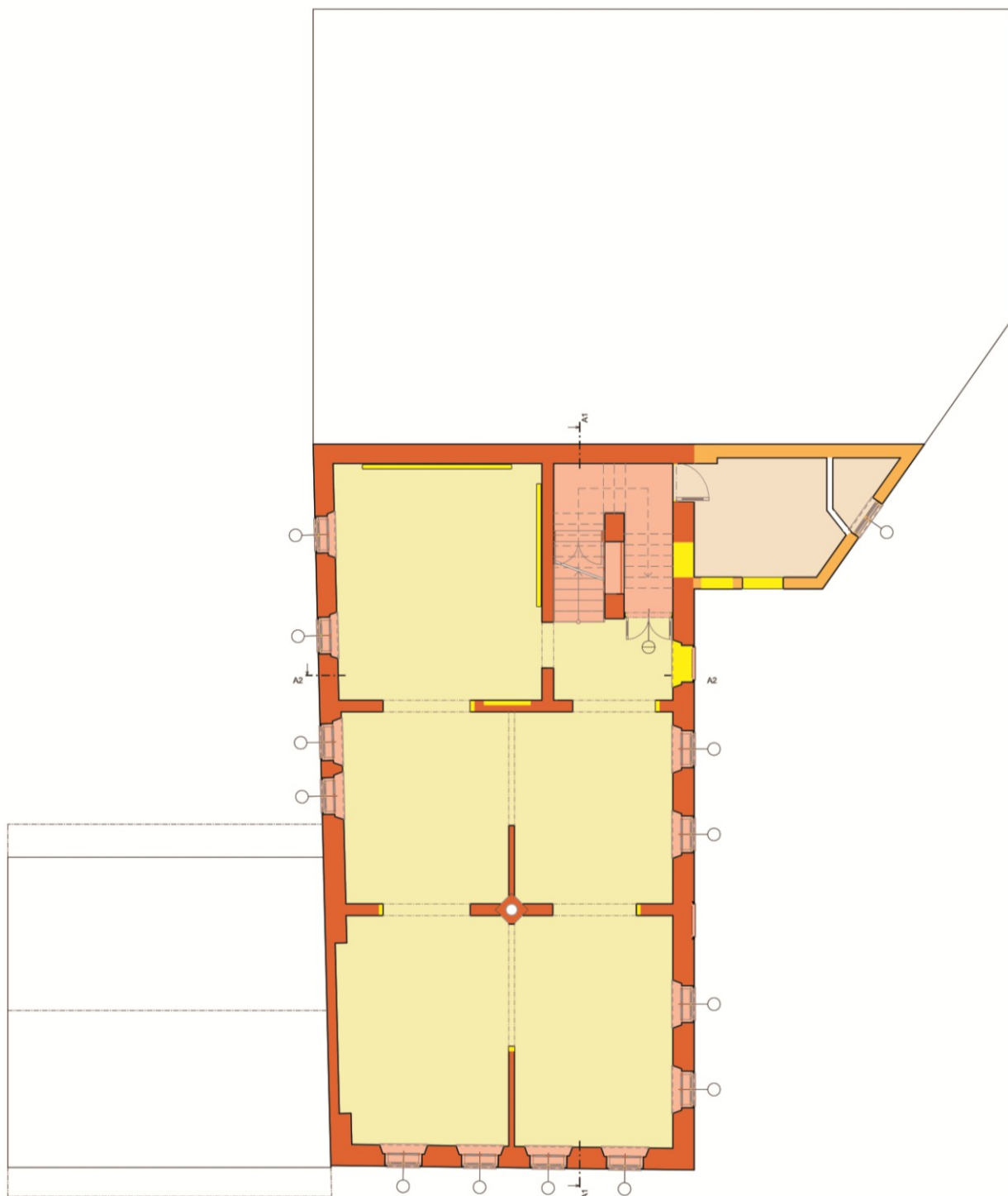

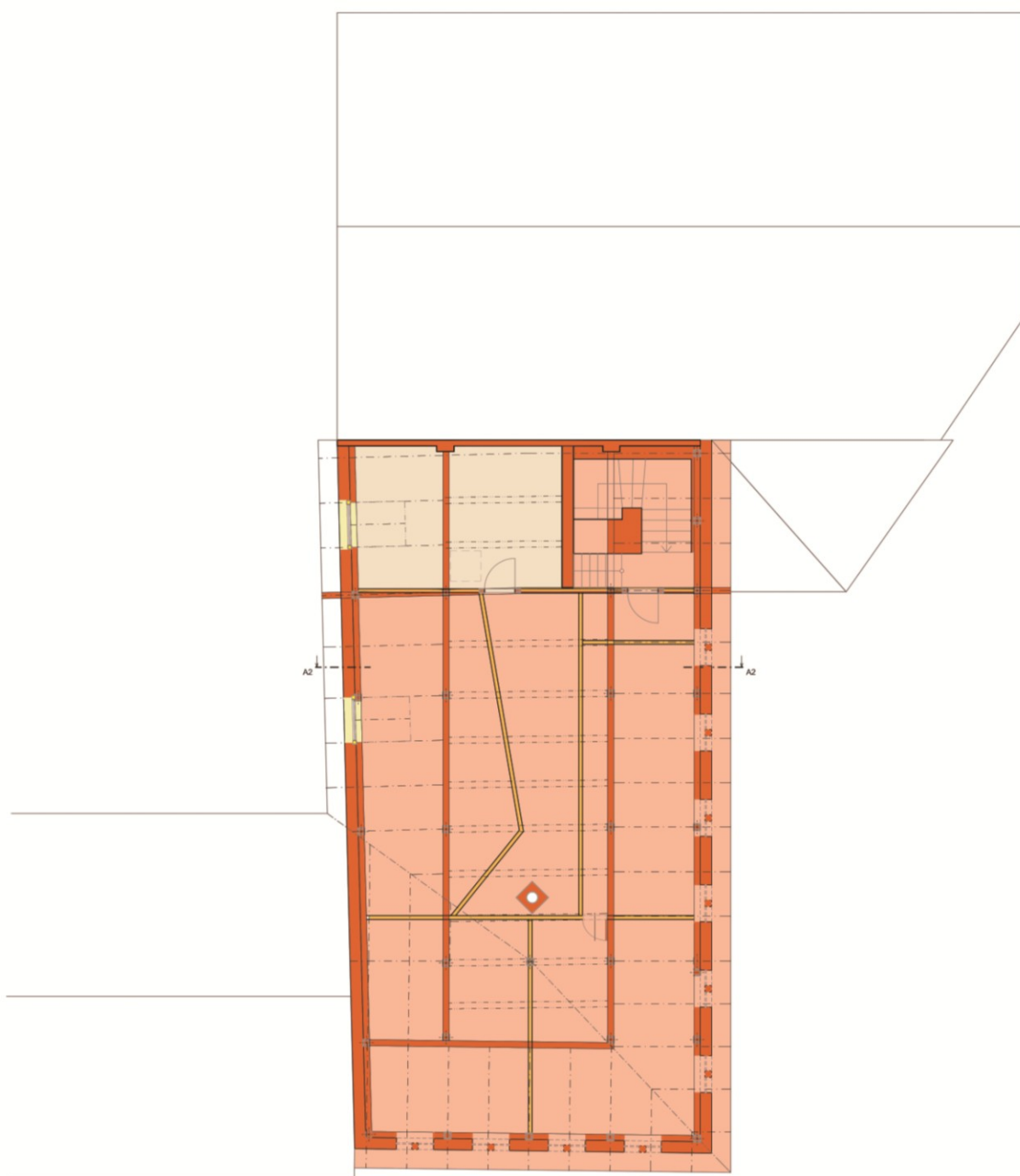
NEJDEK, Muzeum čp. 238
přízemí 1. NP

NEJDEK, Muzeum čp. 238
suterén 1. PP

NEJDEK, Muzeum čp. 238
první patro 2. NP

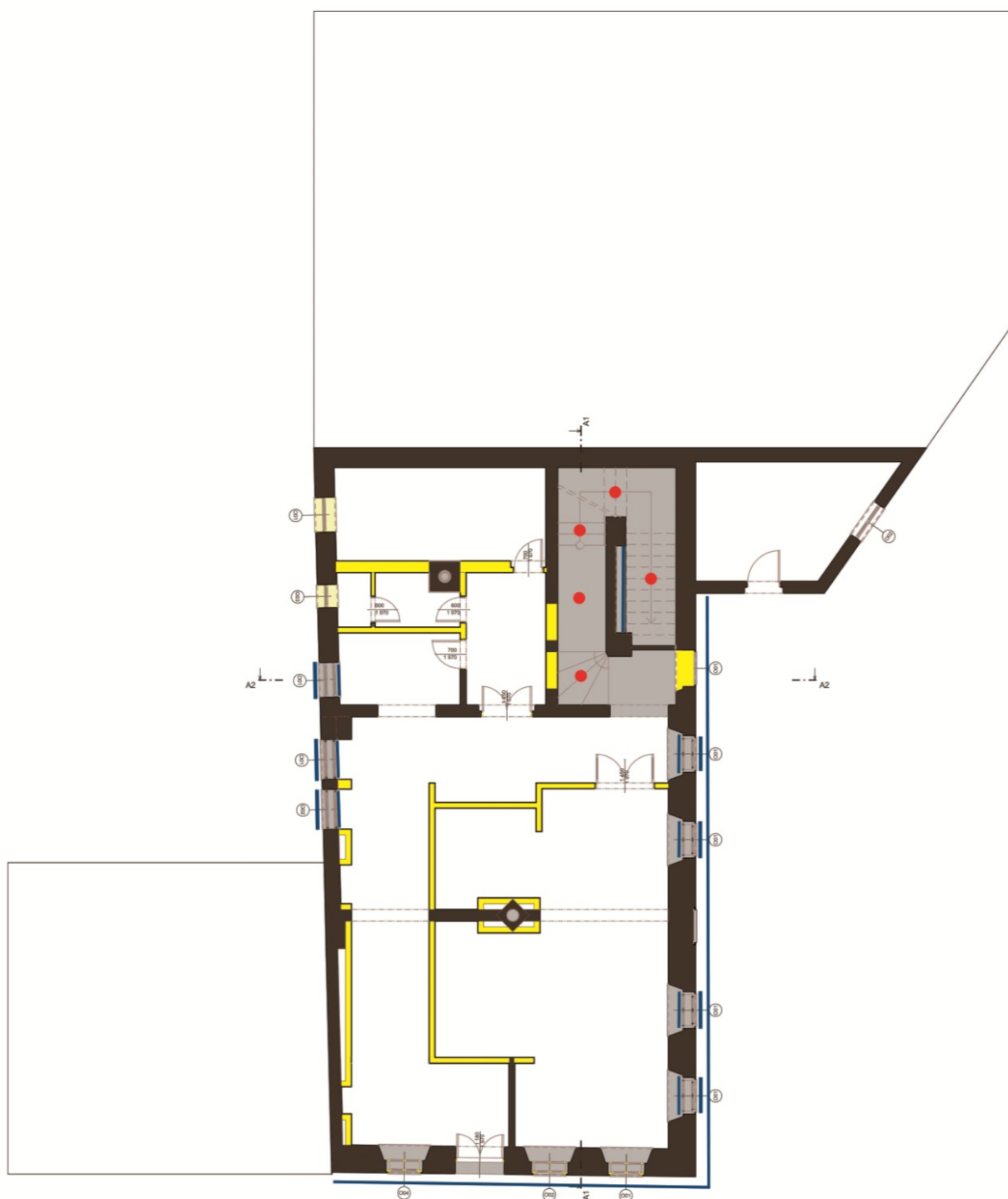
NEJDEK, Muzeum čp. 238
podkroví 3. NP

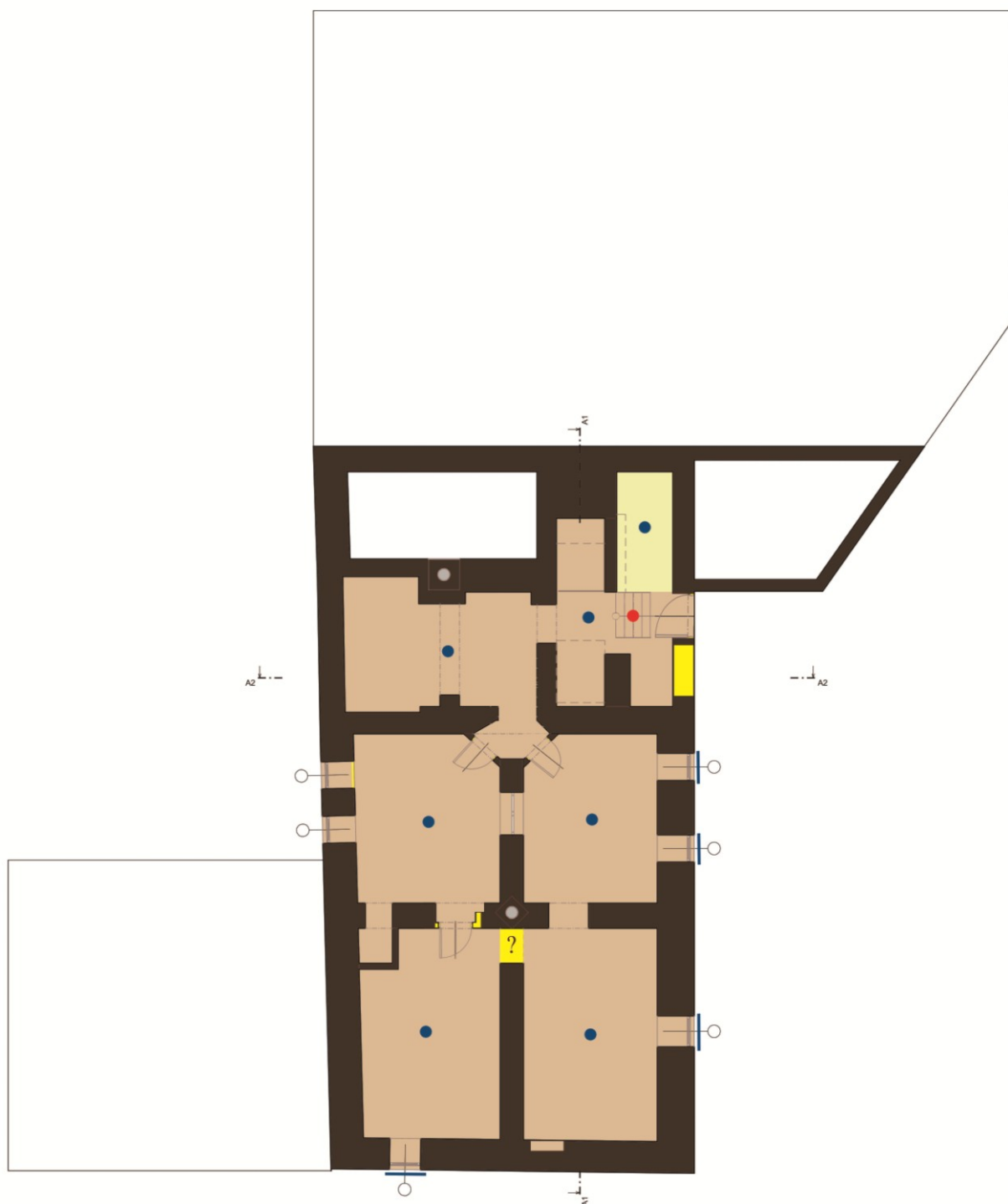
III. 2. ARCHITEKTONICKÉ A PAMÁTKOVÉ HODNOCENÍ

LEGENDA :

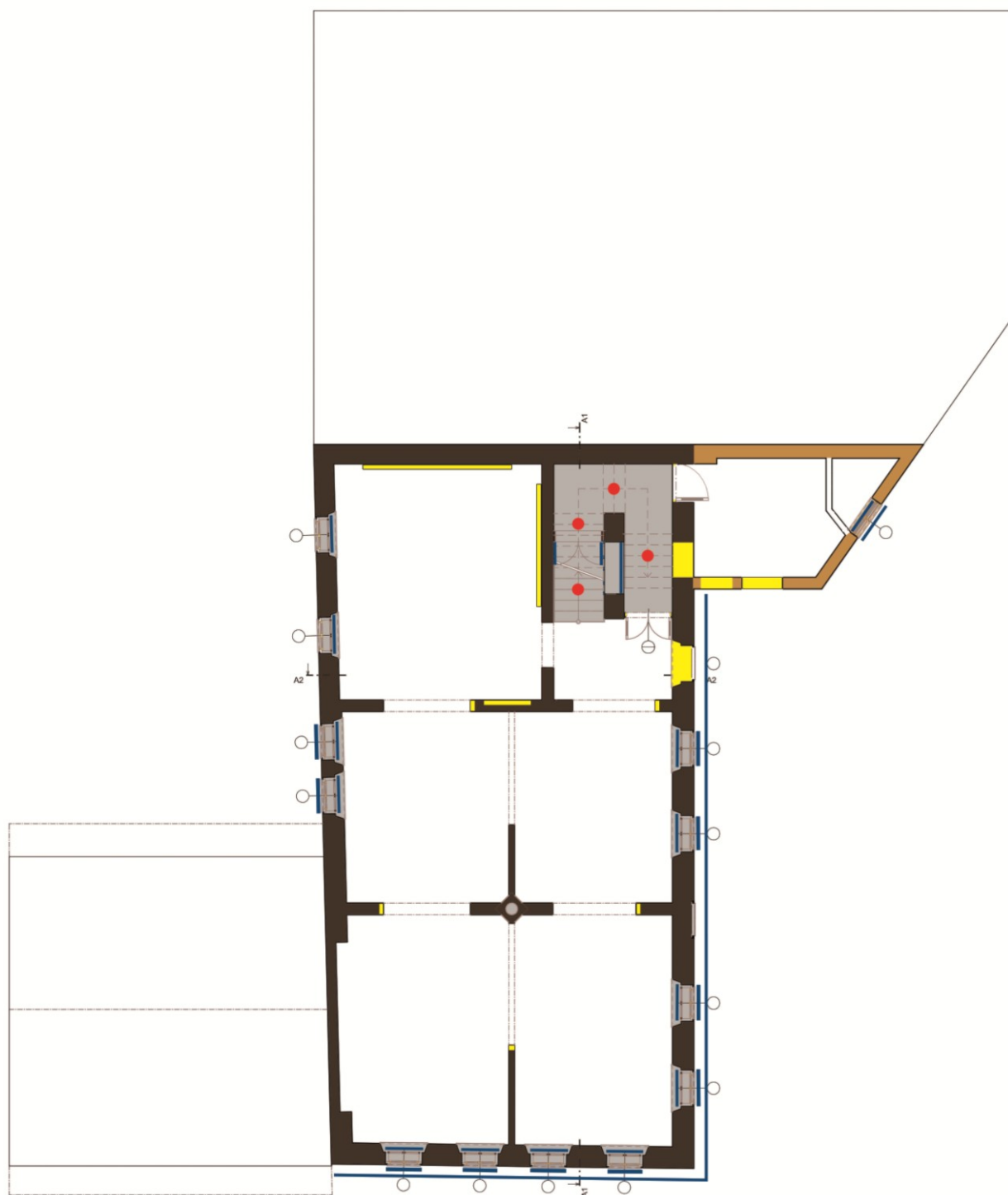
	Konstrukce a prostory tvořící památkovou podstatu		Hodnotné fasády, prvky zachované
	Konstrukce a prostory hodnotné		Hodnotné fasády, prvky narušené
	Konstrukce a prostory rušivé		Hodnotné stropy zachované
	Hodnotné podlahy dlažby		Hodnotné stropy narušené

NEJDEK, Muzeum čp. 238
přízemí 1. NP

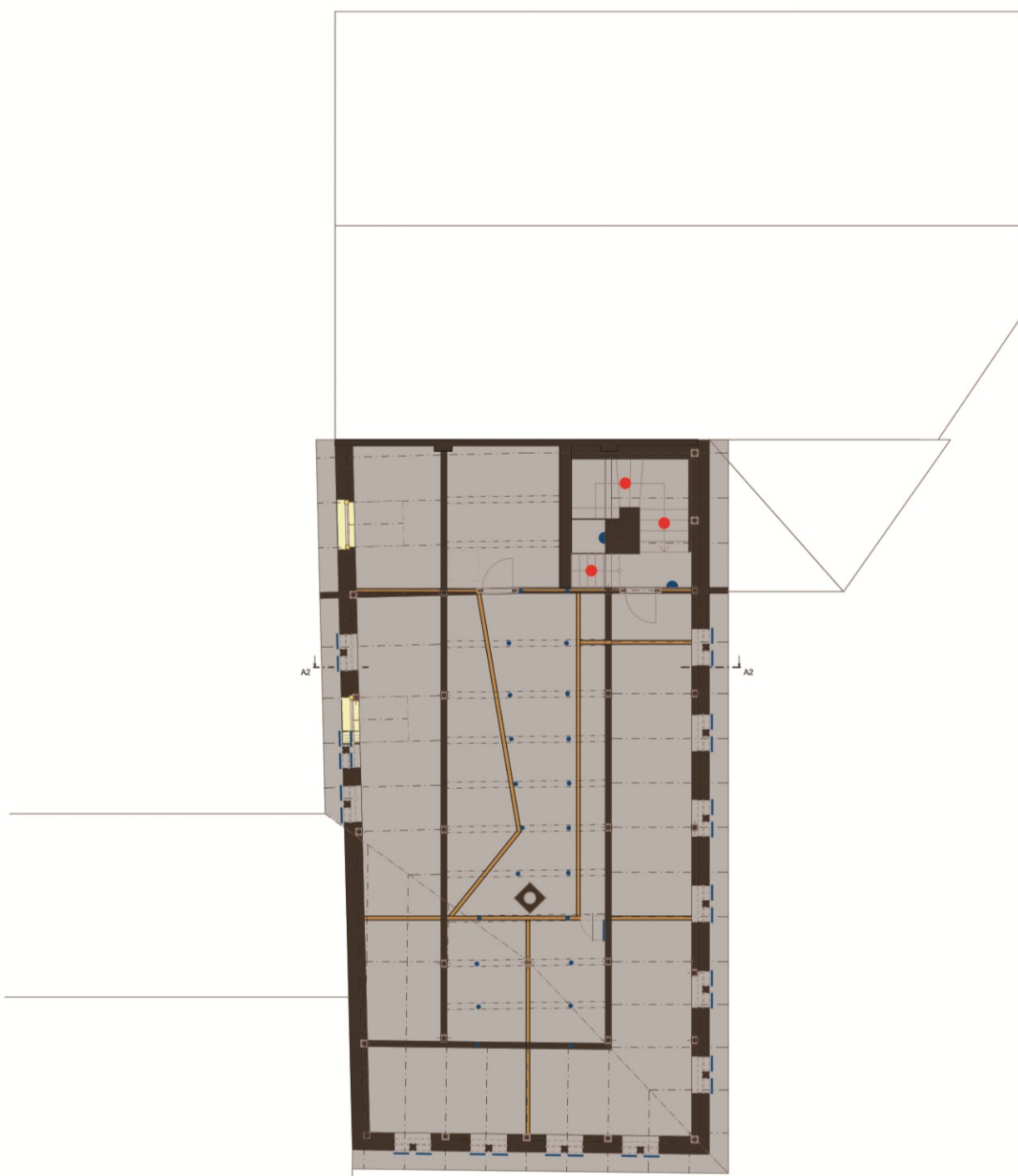

NEJDEK, Muzeum čp. 238
suterén 1. PP

NEJDEK, Muzeum čp. 238
první patro 2. NP

NEJDEK, Muzeum čp. 238
podkroví 3. NP